

Καὶ κάποιος ἐφώναξε

Ἔτσι φαντάζεται

Ὅποιος στέκεται τὰ βρόδια μὲ τὴ Δρόμα,

Μὰ ἡ Δρόμα δὲν κείραξε

Ἀνθρώπο ἀπειροχρῆν.

Συμὰ τῆς τῆ κοίτης

Μπορεῖ κανεὶς ὅσο βούλεται

Καποὺς γλυκώτρωντας. —

Τὴ Δρόμα δόξασα

Τὴ μητέρα τῶν λαφιῶν, τὴ μυρωδάτη,

Ποῦ τῆς γῆς τὸ γέννημα

Γέβεται ἀκόλιαστα.

(Μετὰφραση ἀπὸ τὸ Σανοκριτικό)

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Μαργαρίτα Στέφα. — Γρ. Ξενοπούλου. — Ἀθήναι.

Ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» δὲν εἶναι καινούριο βιβλίο. Πρωτοβγήκε στὰ 1893 στὴν Εἰκονογραφημένη Ἑστία. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κρίνῃ κανεὶς φωτεινὰ καὶ πλείρια θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ζετᾷσῃ ὄχι ξεμοναχιασμένο καὶ χωριστὸ μὰ μαζὶ μὲ τὴ φιλολογία τοῦ καιροῦ του, μὲ τίς ἰδέες καὶ τοὺς τύπους καὶ τὴ γλώσσα ποὺ συμπλάθανε τὸ γούστο κείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁμολογῶ πὺς δὲν ἔχω διαβάσει τὰ βιβλία ποὺ γραφόντανε τότε καὶ ποὺ μόλις τὰ ὀνόματά τους ἔχω ξακουστά. Μὰ συμπεραίνοντας ἀπὸ τὴν κριτικὴ ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ Ἀργύρης Ἑσταλιώτης ἴσια ἴσια γιὰ τὴ «Μαργαρίτα Στέφα», ἡ φιλολογία μας — τουλάχιστον τὰ ρομάντσα — εἶταν ἀκόμα τότε βουτηγμένη πατόκορφα στὰ ρομαντικὰ βαλτονερία. Εἶταν ὅμως καὶ κλασικὴ στὴ μορφή της καὶ ἴσως μάλιστα στὴν ἐσώτερη ψυχὴ της. Γιατὶ τὸ συνταίριασμα τοῦτο τοῦ κλασικοῦ μὲ τὸ ρομαντικὸ δὲν εἶναι τόσο ἀνάποδο καὶ ἀναπάντεχο ποὺ θὰ τὸ λογάριζε κανεὶς ἀνεξέταστα. Μπορεῖ μάλιστα ν' ἀποδειχτῆ πὺς ὁ Ρουσσὸ καὶ οἱ νομοθέτες τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 89 καὶ τὰ ἀναρχικὰ ματοκυλισμάτα τῆς Τρομάρας εἶναι ἡ κείρ ἀτοπον ἀπαγωγὴ τοῦ γαλλικοῦ κλασικισμοῦ τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ ἡ ἐξακολουθήση τῆς πολεμικῆς φιλο-

λογίας τῶν Ἐγκυκλοπαιδικῶν ποὺ ἂν καὶ ἐξωτερικὰ εἰκονοκλαστικὴ — κίβλας ρομαντικὴ κάποτε — κατὰ βάθος ζοῦσε ἀκόμα μὲ τὰ δόγματα καὶ τίς ἀρχὲς καὶ τὸ μηχανισμό τῆς κλασικῆς Ἐπανάστασης.

Μὲ παραστρέψῃ. Ἐπὶ τοῦτο στὴ Ζακύνθου μὰς. Εἶναι καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ρομάντσα ποὺ χωρίστηκαν ἀπὸ τὴ στέγνῃ παραδόση γιὰ νὰ πάνε νὰ βροῦνε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὸ χῶρισμα ὡς τότε δὲν εἶνε ξεκομμένο καὶ μὲ δύναμὴ χτυπητὴ. Κάποια δειλία μεταβατικὴ, κάτι ἀναποφάσιστο καὶ μιὰ διχόγνωμη ἀμαντοσύνη στενοχωρεῖ τὸ συγγραφεὶ στὸν καινούριο του δρόμο. Εἶναι ἀπραγὸς ἀκόμα καὶ φοβάται νὰ κοιτάξῃ κατὰματα. Κοντοστίκεται καὶ μάλιστα κάποτε κάνει νὰ γυρίσῃ πίσω. Αὐτὸ φανερώνεται ἀρκετὰ στὴν ὑπόθεσιν ποὺ εἶναι βγαλμένη ἀπὸ τὰ παλιὰ καὶ τριμένα καλοῦπια, μὰ παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα στὴ γλώσσα ποὺ ἂν καὶ ζωντανὴ καὶ ζουμερὴ στὴν κουβέντα σταφιδιαζεὶ καὶ ξυλοτριζεὶ καὶ ξεροκομπιάζει στὸ δηγηματικὸ μέρος. Ὁ ἴδιος δὲ κ. Ξενοπούλου μὰς τὸ λέει στὸν Πρόλογόν του πὺς χρειάζεται κανεὶς σήμερα νὰ μεταφράξῃ διαβάζοντας τὴν ἰλεεινὴ ὑπερκαθαρεύσα ποὺ γράφηκε ἡ «Μαργαρίτα Στέφα». Δὲν ἔχει ἄδικο. Κ' εἶναι αὐτὸ λυπηρὸ γιατί θὰ τὸ σκοτώσῃ τὸ βιβλίο καὶ γιατί τὸ βιβλίο ἔχει ἀξία μ' ὅλες του τίς νεανικὲς ἢ κλασικὲς ἀμαρτίες. Ὁ κ. Ξενοπούλου ξέρει νὰ ζωντανεύῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξέρει μὲ ποιὸ μάτι νὰ τοὺς κοιτάξῃ. Οἱ περισσότεροὶ χαρακτήρες του καὶ ὅλες του σκεδὸν οἱ εἰκόνες εἶναι μελέτες καὶ ἀντιφεγγιὲς τῆς χεροπιαστῆς ζωῆς. Μὲ μιὰ ματιὰ συναρπάζει κάτι ποὺ περνᾷ — κίνημα, φαισιγνωμία, χρῶμα, τοποθεσία, μυρωδιὰ, κουβέντα, ζουγραφικὸ περίστατικόν — καὶ ἐπειδὴ τὸ θυμάται πιστὰ καὶ τεχνικὰ τὸ ξεϊστορεῖ, βγάζει ἀπὸ αὐτὸ τύπους οὐσιαστικούς ἢ σκηνῆς τοπικῆς ποὺ ξηγοῦν τὸν ὄργανισμό τῆς κοινωνίας καὶ τὴν ξεχωριστὴν ψυχολογίαν τοῦ νησιοῦ ποὺ περιγράφει. Καὶ τὸ βιβλίο εἶναι παρὰ πάνω ἠθογραφικὸ παρὰ ψυχολογικόν. Γι' αὐτὸ τὸ διαβάσμα του, ἂν καὶ μὰς διασκεδάζει καὶ μὰς ἀποτραβᾷ, δὲ μὰς φέρνει ὅμως νὰ βαθύνουμε τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς καταλάβουμε πιὸ μέσα καὶ πιὸ ξεδιαλυτά. Κάτι ρηχὸ καὶ λεύτερο, γοργὸ καὶ ἀσυγκράτητο μὰς συνεπαίρνει ὀλοένα καὶ δὲ μὰς ἀφίνει νὰ πολυσταθοῦμε καὶ νὰ χαθοῦμε σὲ λογιζμούς.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ ὡς τότε ρομάντσο μεστὸ ἀπὸ τεχνίτη 25 χρονῶν. Ἔτσι ποὺ στέκεται ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» εἶναι βιβλίο ποὺ ἀνοι-

ξε σερὰ καὶ ποὺ συγγενεὺει μὲ τὰ ζωντανὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς ἠθογραφίας. Ἔχω διαβάσει ἄλλα πολὺ ἀνώτερα μὰ εἶναι θαρρῶ δικιο νὰ τιμήσουμε τὸν ζωμάχο ποὺ ἀρπάξε πρώτος τὸ τσαπὶ νὰ σκεπῆ, τὸ λημμοσημένον χωράφι.

Τὰ Ἠλύσια.

Δὲν ξέρω ἂν ὀριμίζω ἀκόμα στὰ Ἠλύσια τὰ χρυσὰ πρῶτα τῶν Ἑσπερίδων. Καμιά μὲρα σὺν ἔχω καιρὸ θὰ πάω νὰ δῶ καὶ θὰ σὲς μνησῶ. Γιὰ τὴν ὥρα μὰς στέλνουνε μεταφράσεις ἀπὸ καί. Ἐλόγου μου θὰ προτιμοῦσα τὰ δροσερὰ μῆλα. Τὸ ἴδιο θαρρῶ πὺς συλλογιέται στὰ φυλλοκάρδια του καὶ ὁ φίλος μου Νιρβάνας. Ἄς δοῦμε καὶ τὸ γιατί.

Ἀρκετὲς μὰς πλημμύρησαν ὡς τὰ τώρα μεταφράσεις. Δὲ λέω πὺς δὲν ἔχουν τὸ καλὸ τους. Μὰ σὺν καὶ ὅλα τὰ καλὰ εἶναι καὶ αὐτὸ μερικόν καὶ μέτριον. Τί μποροῦμε νὰ μάθουμε σήμερα μὲ τὰ πολλὰ μεταφράσματα τὰ βγαλμένα μὲ τόσο ζῆλο ἀπ' ὅλα τὰ ξεροπήγαδα τῆς οἰκολογίας τῶν αἰῶνων; Οὔτε τὸ δέκατο ἀπὸ κείνα ποὺ θὰ μάθουμε μεταφράζοντας τὸν ἑαυτὸ μας, τὴ δική μας ψυχὴ. Βοηθοῦν τὰ ξένα; Συχνὰ. Μὰ ξεστράτωνουνε κάποτε. Πρέπει νὰ ξέρῃ κανεὶς τί καὶ πότε καὶ πὺς νὰ μεταφράσῃ. Νομίζω πὺς ἡ μεταφραστικὴ ὑπερτροφία ζημιώνει τὴ σημερινὴ Ρωμιοσύνη. Μὰ τὸ ζήτημα θὰ μ' ἐσέρνε μακριὰ καὶ προτιμῶ νὰ μὴν τὸ ζετᾷσω ἐδῶ καταβαθὰ. Κ' ἐπειτα ὅσοι ρωμιοὶ διαβάζονε — καὶ εἶναι λίγοι — σκεδὸν πάντα ξέρουν καὶ ξένη γλώσσα καὶ μποροῦν νὰ γνωρίσουν τίς ἄλλες φιλολογίες ἢ στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ξένες μεταφράσεις ἑτοιμὲς καὶ χρῆστοτεχνικῆς.

Καὶ τουλάχιστον νὰ εἶταν γραμμένα τὰ Ἠλύσια σὲ γλώσσα τῆς ἀνθρωπικῆς! Τὰ περισσότερα μεταφράσματα εἶναι στρεβλωμένα ἀπὸ μιὰ γλώσσα παρὰ δαλὴ, ἀνακατωμένη, ἀνυπόφορη. Ἐξαιρῶ τοῦ Νιρβάνου τὴν «Ἀπολογία» ποὺ γράφηκε σὲ κάπως ἑμαλωτέρη γλώσσα καὶ ποὺ διαβάζεται δίχως ἀγαναχτισμό.

Ξέρω πὺς ὁ Νιρβάνας ἂν καὶ καλὸς δημοτικιστὴς ἔχει τὴν ἰδέαν πὺς χρειάζομαστε τώρα μιὰ γλώσσα μεταβατικὴ γιὰ νὰ συνήθισῃ ὁ πολὺς κόσμος καὶ νὰ μὴν ξαφνίζεται μὲ τὰ τολμήματα τῆς ὀρθόδοξης δημοτικῆς. Ἴσως νὰ μὴν ἔχη καὶ ὅπως διόλου ἄδικο. Ἴσως νὰ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλοθωρίζουμε ποῦ καὶ ποῦ γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πὺς δὲν κοτζαζοῦμε πάντα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ*

(Πρόλογος τῆς δέφετης ἐκδόσης)

Ὁ ἥλιος ἀνάτελνε τότες στὴ ζωὴ μου. Ἐνας ἥλιος μοῦ φαινότανε ἡ Ἑλλάδα ὅλη. Μοῦ φώτιζε ὁ ἥλιος τὴν ψυχὴ. Σὰ νὰ τὸν ἔβλεπα πρώτη φορὰ, ὅταν κατέβηκα στὴν Πόλη, στὰ Νησιά, στὴν Ἀθήνα. Κι ὡς τόσο τὸν ἔβλεπα καὶ ἀπὸ πρῶτα ἐκεῖνο τὸν ἥλιο, τὸν ἔβλεπα καλά. Εἶτανε ὁ ἥλιος ποὺ γνώρισα στὴν Πόλῃ παιδί, ἕνας ἥλιος φρέσκος, ὄχι φλογισμένος, ὅπως τονε φαντάζονται πολλοί. Τὴν ἀνοιχτὴν, κάποτε καὶ τὸ καλοκαίρι, στὸ παλιὸ μας τὸ σπίτι

* Σημ. τοῦ Νουμά. Πολλοὶ φίλοι μὰς εἶγανε ζητήσεις ἀπὸ κοινὸ νὰ τυπώσουμε στὸ «Νουμά» τὸν ἔξοχο πρόλογο τῆς Β' ἐκδόσης τοῦ «Ταξιδιοῦ». Νὰ ποῦ τὸ κάνουμε σήμερα γιὰ νὰ τὸν διαβάσουν καὶ ὅσοι δὲν ἔτυχε νὰ πᾶσιν ἀκόμα τὴν καινούριαν ἐκδόση.

τοῦ Γαλατᾶ, στὸ πέτρινο τὸ σπίτι, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰψηλὸ τὸ παραθύρι. πρῶτ' πρῶτ', τὸν ἔβλεπα τὸν ἥλιο στὸ Μπογαζί, τὸν ἔβλεπα στὰ κύματα μέσα νὰ μπαίνει, νὰ λούζεται στὰ νερὰ τὰ διαμαντένια, νὰ χρυσῶνι παρέκει τίς κορπούλες, καὶ κάποια παραξενὴ, μυρωδάτη, δροσάτη ἀπαχνιά ποὺ ἀνέβαινε ὡς ἐμένα μὲ τὸν ἀέρα τὸ βελουδένιο, μὲ παρέχυνε καὶ μὲ ξυπνοῦσε. Πρέπει κανεὶς νὰ ζῆσῃε στὰ μέρη μας ἀπὸ μικρὸς, γιὰ νὰ καταλάβῃ, γιὰ νὰ νοιώσῃ, γιὰ νὰ γαπήσῃ ὅλη τὴ γλύκα, ὅλο τὸ νόημα τὸ ἄγνωστο ἄλλου, ποὺ ἔχει τὸ ἀταίριαστο καὶ ἀπλὸ ῥῆμα ξυπνωθῆ. Ναι, ξυπνᾷς καὶ χαίρεσαι ἀμέσως. Χαίρεσαι τὴ δημιουργίαν, τὴν ὑπαρξῆν, χαίρεσαι τὸν οὐρανὸν ποὺ ἰδιοστιγμῆς, ἀμα φέξῃ, ὅλα τὰ πράματα σου τὰ ξεσκεπάζει, λὲς μάλιστα καὶ πρόθυμος σου τὰ φέρνει ὡς τὰ χεῖλια, σὺν ποτῆρι νερὸ, νὰ πιῆς καὶ νὰ νασάνῃς. Πίνεσαι καὶ σὺ δημιουργοῦς, πᾶντες νὰ εἶσαι ἄτομο, χάνεσαι μέσα στὴν Πλάσῃ, ὅπως χάνεται στὰ κύματα τὸ κύμα, ὅπως χάνεται τὸ λούλουδο στὸν κάμπο. Στους ἄλλους τόπους ἀργεὶ νὰ ξημερώσῃ φιλάργερος ὁ οὐρανός, καὶ ἕνα ἕνα σου τὰ ξεφανερώνει, θολὰ κάποτε καὶ σκόθρα. Στὴν Ἀνατολή καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ μίαν ὅλα τὰ ξανοίγεις. Κοιτάζεις καὶ ἡ ματιὰ σου ἀρπάζει τὸν κόσμον ἀναπνέει καὶ ἀνα-

πνοή σου τὸν κόσμον ἀναπνέει.

Κ' ἔτσι, θωρώντας τὸ θάμα τῆς παντοτινῆς μας φεγγεβολίας, ἔλεγα μέσα μου καὶ γὰ πὺς δὲ γίνεται, πὺς τὸ ἴδιο φῶς θὰ λάμπῃ καὶ στὸν ἄθροπο, ἀφοῦ λάμπει στὸν οὐρανόν. Τότες ὅμως κατάλαβα κάποιον πολὺ περίεργον γνώρισμα τοῦρανοῦ μας, δηλαδὴ πὺς δὲ φωτίζει καὶ πὺς δὲ φωτίζει ἀπὸ τὸ περίσσιο τὸ φῶς! Ναι, τέτοιος εἶναι ἀλήθεια ὁ οὐρανός ὁ δικός μας. Ὁ ἄλλος οὐρανός, ὁ οὐρανός τῆς Δύσης, φωτίζει περισσότερον, γιατί λιγώτερον φέγγει. Φέγγει λιγώτερον καὶ ἔτσι ἔχεις ἀνάγκη νὰ προσέχῃς, καὶ ἀμα προσέχεις, οὔτε μιστὴ ἀχτίδα δὲ σοῦ ξεφέβγει. Νὰ μὴν ξεχνῶμε κίβλας πὺς κάτι ἀχτιδοῦλες κρύφτουνται κάποτε καὶ σὲ κείνα τᾶποσκότιδα καὶ τᾶποφέγγια ποὺ δὲν εἶναι μήτε σκοτάδι μήτε φῶς. Θέλονε μὰτι γυμνασμένο εἰς ἀχτιδοῦλες, νὰ τίς δῆς. Ὁ οὐρανός μας δὲ μὰς γυμνάζει τὸ μάτι, δὲ βλέπουμε τίποτες, ἐπειδὴ τὰ βλέπουμε ὅλα. Ἐτρεμε, λέει κάπου ἕνας ποιητῆς, ἔτρεμε μιὰ λαμπίτσα μονάχα, γιὰ νὰ δειξῃ ἀκόμη καλύτερα τὴ νύχτα τὴ βαθειὰ ποὺ βασίλευε σὲ κείν τὸ μέρος. Τέτοιες λαμπίτσες ἐμεῖς δὲν ἀνάρτουμε. Δὲ μάθαμε νὰ παρατηροῦμε τὸ σκοτάδι. τὴν καταχνιά δὲν τὴ συνορίζομαστε. Ποιὸς θὰ πάῃ τώρα νὰ γυρίσῃ ἂν ἔξαφνα δὲ μισοφαίνεται,

τὸν κόσμον. Μ' αὐτὰ εἶναι κομματικὰ, εἶναι τερτίπια περαστικὰ πού δὲν πρέπει νὰ δένουν τὸν τεχνίτη. Τῆς τέχνης ἡ ἀπαίτηση στέκει διαφορετικὴ. Θέλει τὴ μορφή κανονισμένη κι ὀργανικὴ. Τὸ λέμε συχνὰ, τὸ παραλέμε καὶ τὸ ξαναλέμε. Μ' ἀναρχὴ γλώσσα οὔτε δύναμη οὔτε ὕψος οὔτε ὁμορφιά.

Ἐλπίζω νὰ μὴν κακοφανῆ τοῦ Νιρβάνα ὁ ξάστερος τρόπος πού λέω ἐδῶ τῆ γνώμη μου. Κρίμα νὰ μὴν μπορῶ νὰ κατεβῶ πάλι στὸ Φάληρο τὴν ὥρα πού τὸ βικίλημα ξεψυχᾷ στὸ περιγιάλι κι ἀντιφεγγίζει πέρα στὶς ράχες τοῦ πολυγλαυκοῦ Ἰμητοῦ—κρίμα, γιατί θὰ μοῦ δίνουνταν ἔτσι νὰ κουβεντιάσω ξανά μαζί του γιὰ τὸ μυστηριώδες αὐτὸ γλωσσικὸ ζήτημα καθὼς κι ἄλλοτε τὰ λέγαμε καθισμένοι δίπλα στὴν ἀμμουδιά. Μπορεῖ καὶ πάλι νὰ μὴ συμφωνήσουμε μὰ θὰ χαμογελοῦσαμε μὲ κάποια ξεχωριστὴ καὶ καλοσυνεμένη εἰρωνία γιὰ τὸ ἀλλόκοτο κείνο πείσμα τῆς ζωῆς πού ποτὲ δὲ μοιάζει: κι ὅμως εἶναι πάντοτε ἴδια.

Karachi, 18 τοῦ Μᾶη 1906.

ΕΡΜΟΝΑΣ

LANGEWELLE

Στοὺς ρωμαντικούς νεανίας

Θυμᾶσαι, κλαίγαμε κι' οἱ δύο ἓνα βρῖδον
ἐταν ὁ γῆλιος ἔπερτε βουδός.
Λιποθυμῆ ἔλιωνε ἡ ψυχὴ στὸ χᾶδι
κι' ἔλιωνεν ἄλαλος ὁ ὠκεανός
στὴ μουσικὴ τοῦ πόνου τρυφεράδα
πού πλάνοι σιγοβρέχον οἱ οὐρανοί.
τοῦ ὄχρου χερσιού σου μᾶγγιζε ἡ ἀχνίδα
γιὰ ἐνθύμησιν παλιὰ πνευτικὴ.
γλᾶροι περνοῦσαν ἦρομα θλιμμένα
καὶ γέρναν τὰ ματόκλαδα ἀπαλά
σὲν κύματα βουβὰ κι' ἀποσταμένα
πού ξεψυχοῦν σὲ μι' ἄκρη ἀγαλινά.

4903

ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

LE MONDE HELLÉNIQUE

Journal français bi-hebdomadaire

Directeur : S. Pappas

Bureaux 2 rue des Philhellènes

ΑΓΙΟΤΑΦΗΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΚΡΑΝΙΟΥ ΤΟΠΟΣ

Πανώριος καὶ ξεκάθαρος ἀπλώνεται ὁ νιόφκιαστος κόσμος, οὐρανὸς στεριά καὶ θάλασσα. Γαλανὸς ὁ οὐρανὸς ἀπὸ πάνω καὶ δλόχαρος σφιχταγκλιάζει τὴν ἀδερφή του τὴ Γῆ, πού τὴν ἴδια μέρα γεννηθήκανε ἀπ' τὰ παντοδύναμα χέρια τοῦ Πλάστη. Τοῦ οὐρανοῦ τ' ὀλόφωτο στολίδι καὶ τῆς γῆς ὁ μεγάλος χαριτοδότης, ὁ ἥλιος, ἀπ' τίς τριανταφυλλιές πόρτες τῆς Ἀνατολῆς προβάλλει μεγαλόπρεπος καὶ τὰ χρυσὰ του τὰ μαλλιά σκοροῦνε κατὰ παντοῦ φῶς καὶ λάση καὶ θερμὴ ζεστασιά, ζωὴ κι' ἀγάπη καὶ δύναμη μαζί σμιγμένα. Τῆς γῆς τὰ σπλάχνα δὲν τὰ βρασιάζει ἀκόμα τάνθρώπου ἡ ἀνεχορταγιά καὶ ἡ φωτιά δὲν ἀσκημίζει μὲ τίς κἀπνες τῆς τὴν ἀπάρθενη ὁμορφιά τῆς. Ἡ θάλασσα λεύτερη κυλᾷ μὲ παιχνίδια τὰ γαλανὰ τῆς κύματα καὶ γλυκοφιλᾷ τὴ στεριά· παννὶ καὶ κουπί, καπνὸς καὶ φτερό δὲν περιπαίζουν τὸ μεγαλεῖο τῆς. Ὅλος ὁ κόσμος, βουνὰ καὶ κάμποι, ποτάμια καὶ λίμνες, ὄχτοι καὶ ἰσώματα, ρεματιές καὶ βρουτοῦλες, δέντρα καὶ χαμόκλαδα, λουλούδια καὶ χλωρασιές, ζῶα τῆς στεριᾶς τῆς θάλασσας καὶ τὰ γέρα χαίρονται ἡσυχὰ τὴν ὁμορφιά τῆς καὶ τίς χάρες πού τοὺς ἐδώρησε ἡ θεϊκὴ καλωσύνη...

Ἀνάμεσα στὴν ἡσυχία μιᾶς ἀνοιξιᾶτικῆς πρωϊνῆς καὶ κάτω στὴν βλογημένη χώρα, πού εἶτανε γραφτὸ τῆς ἀπρὸ πάντων τῶν αἰώνων νὰ γενῆ πατρίδα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐνῶ ἀπαλά κυλοῦσε τάση-μένα του νερὰ ὁ Ἰορδάνης κι' ἔφτανε κάτω χαμηλὰ καὶ τὰ σκοροῦσε στὸ λουλουδιμένο κάμπο, πού σήμερα ἀπὸ θεϊκὴ κατάρα εἶναι θάλασσα πικρὴ καὶ καταραμένη, Νεκρὴ θάλασσα, ἔξαρνα ἀπὸ τὴν πέρα μεριά του ἀξάντησε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ Ἀδάμ κι' ἐρχόντανε. Δὲν εἶτανε πλειά ὁ μορφοῖος πού βγήκε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖωμα καὶ κορὸνα τῆς σοφῆς του δημιουργίας δὲν εἶτανε πλειά ὁ βασιλιάς τῆς Παράδεισος, πού ὅλα τῆς πλάσης τὰ ζῶα ἐρχόντανε κάθε ὥρα καὶ στιμὴ νὰ φιλήσουνε τὰ πόδια του, σημάδι τῆς ὑποταγῆς τους· δὲν εἶτανε πλειά τῆς ὁμορφῆς Ἐβᾶς τὸ λεβέντικο ταῖρι. Γέρος, ὁμορφόγερος, ψηλὸς σὲν ἔλατο, μὲ τὸ κορμὶ σκυφτὸ ἀπ' τὰ χρόνια, μὲ τὴν κάτασπρη γενεάδα του καὶ τὰ δλόλευκα μαλλιά του, ἔστρα σὲν τὰ

καθάρια χιόνια τοῦ Λιβάνου. Τὸ πρόσωπο του εἶτανε αὐλακωμένο ἀπ' τὴν ἔδρο πού χύθηκε κατὰ τὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ καὶ πότισε τὴ γῆ γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ ψωμί του. Τὸ μέτωπό του ζαρωμένο ἀπὸ τίς πικρὲς θύμησης πού βάραιναν τὴν κεφαλὴ του. Κουρασμένος ἀπ' τὸ δρόμο κι' ἀποσταμένος ἀπ' τὴν κάψα τῆς ἡμέρας ἐκάθησε δίπλα στὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Ἰορδάνη ἀποκάτω σὲ μιὰ φοινικιά νὰ ξεκουραστῆ, νὰ ξανασάνη. Ὅλα τὰ τριγύρω του ἔγνωρίσανε τὸν πρωτὸν τοὺς ἀφίντη χωρὶς καὶ ν' ἀποκοτήσουν νὰ τονὲ προσκυνήσουν σὲν καὶ πρῶτα. Ἐκυλοῦσε τὰ δροσερὰ νερά του ὁ Ἰορδάνης, ὅταν ὁ κουρασμένος Πρωτάνθρωπος ἐβούτηξε μέσα τίς παλάμες του νὰ πάρῃ νερὸ νὰ πιᾷ καὶ νὰ δροσίση τὰ σωθικά του. Ὅλη τὴ δροσιά του τὸ ποτάμι τὴν ἔριξε μέσα στὶς λίγες καταποσιές πού ἦπιε ὁ διψασμένος. Τὰ χεῖλια του εἶπανε μιὰν εὐχαριστία στὸ Θεὸ πού μὲ τόσα καλὰ εἶχε στολισμένον τὸν κόσμον, ὅπου κι' αὐτὸς ὁ διωχμένος ἀπὸ φταίξιμο τοῦ κεφαλιού του εὑρίσκε πάντα παρηγοριὰ στοὺς καημούς του καὶ γιαιτρεῖα στοὺς πόνους του. Ἄμα θεράπεψε τὴ δίψα του ἐσκέφτηκε καὶ γιὰ θροφή· ἐγύρισε καταπάνω τὰ μάτια του κι' εἶδε νὰ λυγοῦνε τῆς φοινικιάς οἱ κλώνοι ἀπ' τὸν ὁμορφὸ καρπὸ, τὰ χρυσαφένια φοινικία. Ἄπλωσε τὸ χέρι του, ἔκοψε, ἔφαγε κι' ἐχόρτασε.

Σὲν ἔφαγε κι' ἦπιε ὁ Πρωτόπλαστος κι' εὐχαρίστησε τὸ Μεγαλόχαρο Πατέρα ξεκίνησε, βρῆκε τὸν πόρο τοῦ ποταμοῦ καὶ πέρασε πέρα.

Πήγαινε καὶ πήγαινε· ἀνέβαινε τίς ἀνηφοριές κατὰ τοῦ ἡλιοῦ τὸ δρόμο. Τὸ βράδυ, κοντὰ ἡλιοβασιλεμμά, ἔφτασε ψηλὰ ἀπάνω σὲ κορφοβουνὶ μὲ πολλοὺς πολλοὺς ὄχτους καὶ μεγάλα ἰσώματα ἀνάμεσά τους. Πεῦκια καὶ κέδρα καὶ κυπαρίσσια, ἐλιές καὶ φοινικιές, κλήματα σκροφαλωμένα πάνω στὰ δέντρα καὶ στοὺς βράχους εἶχανε κατὰφωτο κείνο τὸ μέρος, πού ἦτανε γραμμένο ὕστερα ἀπὸ χρόνια καὶ καιροὺς νὰ χριστοῦν ἀπάνω του ἡ Ἁγία Πόλη, τὰ κοσμοζάκουστα τὰ Γεροσόλυμα.

Σ' αὐτόνε τὸν τόπο ἔφτασε ὁ Πρωτόπλαστος. Τὰ πόδια του ἐνοιωνε πῶς δὲν τονὲ βοηθοῦσαν νὰ προχωρήσῃ παραπέρα καὶ γι' αὐτὸ ἀποφάσισε ἐκεῖ νὰ ξενυχτίσῃ.

Κοιτάζοντας δῶ καὶ καὶ νὰ διαλέξῃ μέρος γιὰ τὸ ξενύχτι του, ἐζύγωσε σ' ἓναν ὄχτο λίγο παραπάνω ἀπ' τοὺς λόφους πού ὕστερα ἐλογηθήκανε Σιών καὶ Ἄκρα. Τᾶρες κείνο τὸ βουνάκι· ἀνέ-

καμιά ἀσπράδα καὶ γύρο στὴν καταχνιά, ἡ καὶ μέσα τῆς; Δὲ βαριέστε; Ὅμὰ τὰγαποῦμε τὰ χρώματα κι' ἀνοιχτά· δὲ νοιώθουμε ἀπὸ χρωματιές. Μὲ τὸ μᾶτι συνήθισε κι' ὁ νοῦς· δὲν ξέρουμε τίποτις, ἐπειδὴ τὰ ξέρουμε ὅλα. Χρειαζέται ἀναθρώπη, χρειάζεται πολιτισμὸς, γιὰ νὰποχτήσῃ ὕραση καὶ τὸ μυαλό.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σταθῆκανε τόντις μεγάλοι ἄθρῶποι. Κατωρθῶσανε νᾶχουνε μάτια, ὅσο κι' ἂν τοὺς τύφλωνε ὁ ἥλιος. Μὰ μήπως κι' ἀφοῖ δὲν τὴ γνωρίζανε τὴ δύναμη τὴν ὀλίθρια τοῦ Ἥλιου τους; Μήπως δὲν τὸν ὀνομάσανε Ἀπόλλωνα, καὶ ποῖος θὰ τάρνηθῃ πῶς ὁ Ἀπόλλων μοιάζει· τρεμαχτικὰ μὲ τὸ ἀπολλύων, σὰ νᾶτανε εἶδος μετοχῆ τοῦ ἐνεστώτα, γιὰ νὰ χαρκτηρίσῃ τὸ θεὸ πού ὀλέενα σκοτώνει; Ἄχι μᾶς ἀπώλεσε καὶ μᾶς, χωρὶς νὰ τονὲ ξεπολύσομε ποτὲ μᾶς. Ἡ δόξα του μᾶς θάμπωσε καὶ δὲν τὸ νοιώσαμε μήτε τὸ νοιώθουμε ἀκόμη πῶς τέτοιο θάμπωμα θὰ πῆ χαμός. Καὶ χάσαμε τόντις πολλὰ, ὡσπου κι' οἱ ἴδιοι νὰ χαθοῦμε. Περίεργο πρᾶμα! Τὸ πιὸ πολῦτιμο ἀπ' ὅσα χάσαμε, εἶτανε ἴσια ἴσια ἡ γλώσσα ἡ ἀρχαία, πού γιὰ νὰ τὴν κρατήσομε κάμαμε τίς περισσότερες θυσιές. Ἄφτῆ ζοῦσε στὰ χεῖλια τοῦ λαοῦ. Ἐνοεῖται, ἀφοῦ ὁ λαὸς τὴ μιλοῦσε καὶ τὴ μιλεῖ. Ἄς τὴν ὑποθέσομε ὅσο πρόστυχη, ὅσο

βάρβαρη, ὅσο χαλασμένη κι' ἂν τὴ λένε μερικοί, ἔπρεπε ἱερὴ νὰ μᾶς εἶναι, μιὰ κ' εἶτανε ἀπομεινάρη τῆς ἀρχαίας. Τίποτα! Τὴν καταστρέψαμε, γιὰ νὰ φανοῦμε ἀρχαιότεροι. Βυθιστήκαμε στὰ βιβλία. Πήραμε μιὰ λέξη, πήραμε δύο, πήραμε χιλιάδες. Κάθε λέξη πού τραβοῦσαμε ἀπὸ τὰπόδαθα τῆς ἱστορίας, κάθε λέξη πού ξεψαρέδαμε ἀπὸ τὸν πάτο τοῦ ὠκεανού, γαργάλιζε τὸ φιλότιμό μας, τὴν καμαρώναμε πιά σὰ νὰ καμαρώναμε στὴν καθεμιὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅλη. Δὲν παρατηροῦσαμε ὅμως πῶς οἱ λέξεις ἀφτίς, οἱ ξεψαρεμένες, μοιάζανε ἀλήθεια μὲ κάτι ψάρια ὠγύγια, θεόχοντρα καὶ σεβάσμια, πού συνηθίσανε χρόνια καὶ χρόνια νὰργονιοῦνται κάτω στῆς θάλασσας τοὺς ἄβυσσους, καὶ πού ὅταν τὰ φέρῃς στὴν ἀπανωσιὰ τοῦ νεροῦ, σκάνουνε ἀμέσως, γιὰτί χρειάζονται νὰ τὰ πατῆ τὸ βάρος τῆς κατάβαθης ἀτμοσφαιρας, κι' ὁ ἀέρας μᾶς τοὺς εἶναι πάρα πολὺ λαφροίς. Οἱ φαρωνώστες καὶ ἰχθυολόγοι δηγοῦνται πῶς ἀφτὰ τὰ ζῶα, προτοῦ γεράσουνε, δὲν κατεβαίνανε, ὅπως κάνουνε τώρα, στάδρατα καὶ στὰ σκοτεινά, παρὰ παίζανε μὲ τὸ κύμα σὲν τὰ δερφίνια, εἶτανε καὶ πολὺ μικρότερα. Κάτι ψαράκια χαριτωμένα, πού κολυμποῦνε ἀλάργα στὸ γιολό, εἶναι παιδιὰ τους, ἐγγόνια τους ἢ τρισεγγόνια· ὁ ἀέρας δὲν τὰ πειράζει ἀκόμη κ' ἐρχονται

ἡσυχὰ καὶ γελαστά, νὰ σεργιανίσουνε, νὰ γλεντίσουνε, νὰ ζήσουνε στὰ πέλαγα τὰφρολουουδιασμένα, πού μοιάζουνε σὲν ἀπέραντα δροσάτα περιβόλια· ἐκεῖ λούζονται τὰ ψαράκια, πηδοῦνε, κυνηγοῦνται ἀναγαλλιάζουνε μὲ τὸ φῶς τοῦρανοῦ, ὡσπου νὰ τὰ πάρῃ, ἀγάλια ἀγάλια, στρώμα στρώμα, τὸ βέμα τὸ σιγανοκατέβατο, νὰ τὰποθίσῃ χαμηλὰ στὶς πρωτόπλαστες ἀμμουδιές, ὅπου δοξασμένα καὶ πελώρια κοιμοῦνται, καὶ φαίνεται πῶς μήτε νοιώθουν τὸν αἰὼνὰ πού περνᾷ.

Ἐμεῖς σ' ἀφτὰ πήγαμε, βουτήξαμε ὡς τὰ βάρβαρα, μὴν ξεδιακρίνοντας τὸ χάος ἀπὸ τὴν ἀβγῆ. Τί λέγαμε; Ὁ ἥλιος μᾶς θὰ τὰ φταῖ, πού μᾶς ἀποσκεπάζει καὶ τὰ φανερὰ. Δὲν εἶδαμε τὰ ψαράκια πού χαίρονται τὴν ὑπαρξή τους· δὲν εἶδαμε τὰπογόνα μὲ τὴν ἀληθινὴ προγονικὴ ζωὴ πού μέσα τους ὤζε-ται. Δὲν εἶδαμε τὸν ἑαφτό μας.

Κι' ὅσο κοίταξα τὰ πρόσωπα, κι' ὅσο ἐβλεπα τοὺς ἀθρώπους, δὲν ξέρω τί παράξενη ἐκφραση ζουγραφιζότανε ἀπάνω τους, ἐκφραση σοβαρὴ συνάμα καὶ ξιθαρή, κατσοφιασμένη καὶ γελαστή, τραγικὴ καὶ μαργιόλικη, ἐξυπνη καὶ βουβή, σὲν παιδιὰ πού κάνουνε τοὺς γέρους.

Κάμποσο τὰ κοίταξα ὡστόσο τὰ πρόσωπα· κοί-

θηκε άπάνω στην κορφή του και κάθισε. Ο ήλιος έγυρε πλειά να βουτήξει οι άχτίδες του χρυσοκόκκινες περνούσαν από μέσα στα τεφροπράσινα φυλλώματα μιανής έλιξ και σά να αφήνανε στεφάνια άπάνω στην άκροβουιά, στεφάνια άμέτρητα που τό ένα άκολουθώντας τάλλο χανούτανε πέρα στον όριζοντα κατά τό Όρος τών Έλαιών. Τάβλεπε ό Πρωτόπλαστος αυτά τά στεφάνια κι' άπορούσε πολύ παράξενα του φαινότανε και βαθεία συλλογιόντανε άν ίσως και μέσα στην Έδέμ είδε ποτέ του παρόμοια του ήλιου όμορφιά. Άλήθεια, πολύ παράξενος τόπος!

Ύστερα από λίγο νύχτωσε. Όλογέμιστο τό φεγγάρι έπρόβαλλε από πέρα κι' ή άσημένια του λάψη έλουζε τό βουνάκι άπ' άκρη σ' άκρη.

Ό πρωτόπλαστος κατέβηκε κάτω στη ριζοβουιά και ξαπλώθηκε να κοιμηθώ. Ζεστό και μυρισμένο άγεράκι έρχεται άπ' την Άνατολή κι' άνάμεσα στα φύλλα τών δέντρων παιζει σά να θέλη να κορδίση τραγουδι γλυκό, άπαλό ναούρισμα. Του κάκου όμως ό ύπνος δέν μπορεί να κλείση τά ματόφυλλα του Πρωτοπλάστου. ό νοός του γυρίζει πίσω στα πρώτα του χρόνια. Θυμάται και θυμάται.

Θυμάται πώς μιαν ήμέρα άξαφνα ξύπνησε άποκάτω σε μιαν άθισμένη πορτοκαλιά μέσα σε κείνο τό θεοτικό περιβάλλον που λογιόντανε Έδέμ. Θυμάται με πόσην άγάπη ό Πλάστης του, ό μεγαλόδωρος του κόσμου Δημιουργός, ό Θεός τόν ώνόμασε είκόνα του κι' όμοιωμά του και τόν έκαμε βασιλιά κι' άφέντη όλων τών πλασμάτων. Θυμάται πώς μιαν ήμέρα που σά να τού πέρασε άπ' τό νοού, πώς καλή ήτανε εκεί μέσα μια συντροφιά να χαίρεται μαζί της τις όμορφίες του κόσμου, και πώς ύστερα άπ' αυτή τή διαλόγιση ξαπλώθηκε να κοιμηθώ πάνω στην δλόδροση πρασινάδα, κοντά σε μια χαριτωμένη ρεμματιά, που άηδόνια κελαϊδούσανε μέσα στις λογωμένες δαφνίες και μυρσινίες κι' άποκοιμήθηκε και σαν έξύπνησε είδε δίπλα του τήν Έύα, τήν συντρόφισσα, που από ένα πλευρό του έπλασε άπάνω στον ύπνο του ό Θεός. Θυμάται τήν ξέσκεπη όμορφιά της, τά ξαθιά της τά μαλλιά, άρχοντικό χρυσοστέφανο πάνω στο κεφάλι της, που μέσα στα πλούσια κύματά της έπαιζε τό δροσερό της ρεματίας άγεράκι και οι χρυσές του ήλιου άχτίδες, που πήγαινε να βασιλέψει, περνούσαν άπ' άνάμεσά τους με ζούλια, σά να λέγανε: ποιά τάχα είναι πειό όμορφα και πειό λαμπερά, έμεις του ήλιου οι άχτίδες ή τά μαλλιά της

χρυσομαλλούσας τής πρωτόπλαστης; Θυμάται τά μεγάλα της μάτια, του κοράκου μαύρο φτερό ριμμένο μέσα σε κάτασπρο γάλα, πώς τονέ κοιτάζανε με θαυμασμό κι' άγάπη κι' ύποταγή, ματιές άξέχαστες που κάμανε τήν καρδιά του να φλετουρίση από καρδιοχτύπια παράξενα, γεμάτα γλυκές ζαλάδες που κάμανε όλο τό κορμί του να άνετριχιάζει σύσσωμο.

Θυμάται και τό να πρωτοθυμηθώ; Τι καλά, τί όμορφα, τί ήσυχα κι' άξένοιαστα περνούσανε μέσα στην Έδέμ, όσο που μιαν ήμέρα, σημαδιακιά μέρα κι' άξέχαστη, ήρτε ό Όφοιος εκεί μέσα και τους έβαλε να πατήσουνε τήν έντολή του Θεού. Κι' ό Θεός μια και δε φυλάζανε τό θέλημά του, μ' όλη τήν άγάπη που τους είχε, τους έδιωξε από κεί μέσα άπ' τό πανώριο περιβάλλον και τους έστειλε να βγούνε στην έρημη τή γή, με βάσανα και πόνους με τόν ιδρο του προσώπου τους να βγάλουν τό ψωμί τής ζωής τους και να πεθαίνουν αυτοί και τά παιδιά τους και τά παιδιά τών παιδιών τους.

Πώς έβγήκανε από κεί μέσα! Τι φαρμακωμένα δάκρυα έβρεξαν τό πρόσωπό του και τής Έβας τό πρόσωπο, όταν έκαθίσανε άντικρύ τής Έδέμ και βλέπανε άνάμεσα στα δάκρυά τους τήν άφάνταστη όμορφιά της, όμορφιά που τώρα τους έφαινότανε χίλιες φορές πειό έλκυστική τώρα που τήν είχανε για πάντα χαμένη. Τι άγρια που τους έφάνηκε πρώτα κι' αρχής ή γή και πόσους καημούς και βάσανα δοκιμάσανε όσο που να βρουνε μέρος να κατασταθουνε, κι' ύστερα πάλι καινούρια βάσανα, τά βάσανα τής ζωής. Πώς έδοκιμάσανε τήν πείνα και τήν δίψα, τό κρύο και τήν κάψα, τή γδύμνια και τή κούραση, θυμούς και καημούς, θύμησης κι' έλπίδες, τό χτές και τό αύριο, τό πέρνει και του χρόνου, τό μαύρο τό σήμερα και τό άτέλειωτο φέτος, παιδιά και γέννες, άρρώστιες και πόνους και τόσα και τόσα και πίσω πίσω τό κακούργημα και τό θάνατο. Τό θάνατο! Ποτέ του δέν μπορούσε να φνταχτώ τήν τρομάρα που έκρυβε άποκάτω της αυτή ή λέξη, τήν είδε όμως με τά μάτια του, όταν τάγαπημένο του παιδί ό Άβελ σκοτώθηκε άπ' τό ζουλιάρη τόν άδερφό του, τόν Κάη, τό άλλο του παιδί, πειό δυστυχισμένο κι' άπ' τό σκοτωμένο. Τότε θυμάται, όταν τόν είδε ματογούργουρο ξαπλωμένο στο χώμα με σφιμμένα τά χείλια από πικρό παράπονο για τόν κακό τόν άδερφό του που μ' ένα χτύπημα σκότωσε τάδερφού του τή γλυκειά ζωή και τήν ψυχή τή δική του, τά χλωμά του χείλια

που δέν άνοιζανε πλειά να πουνε ένα λόγο, μια παρηγοριά στους γονιούς του και στις άδερφάδες του που δλοτρόγυρα με μαύρα δάκρυα τόν έκλαίανε. Κρύο μάμμαρο, παγωμένος, ξυλιασμένος δέν άνοιγε τά μάτια του να ιδώ τόν ήλιο που έφεγγε άποπάνω του δλόχρυσος, να ιδώ τήν πρασινοντυμένη γή, να ιδώ τά παχουλά τάρνακια του που τρέχανε βελάζοντας πάνω στα σύραχα, μέσα στις λαγκαδιές και τά λειβάδια! Τι κρύο, τί τρομερό θεριό ό θάνατος! Και τόν εξανάειδε πολλές φορές στους δικούς του να πέση. Η Έύα, τό ταίρι του, που όσα κι' άν έπαθε εξαιτίας της πάντα τήν άγαπούσε μ' όλη του τήν ψυχή, σαν τήν πρώτη μέρα όπου τήν έπρωτόειδε να κάθεται δίπλα του, πέθανε μιαν ήμέρα και τόν άφησε μονάχο και πνκτήρημο. Παιδιά κι' άγγοναρούδια του πολλά έσκίπασε ή μαύρη γή στους κόρφους της, ή μεγάλη μάνα και φύτρα τής άνθρωπότης. Τι φοβερός ό θάνατος! Τάχα δε βρισκόντανε ποτέ κανένας να τό παλέψη αυτό τό θεριό και να τό καταβάλη! Η τό κρέμα τό δικό πάντα θα τυραννούσε τή γενεά του και θα τήν έπαράδινε δεμένη χεροπόδαρα στού θεριού τό άπόλωτο στόμα!

Άνάμεσα στών δέντρων τά φυλλώματα, όπου σκεπαζανε βουναλάκι με τήν καταπράσινη φυλλωσιά τους, ένα κήδον κείνη τήν ώρα άρχίνησε να κελαϊδί. Η γλυκειά του λαλιά έκοψε τις έννοιες του Πρωτοπλάστου και τις θύμησης. ό γλυκόστομος τραγουδιστής έχυνε παρηγοριά στην πονεμένη του καρδιά κι' εκεί άπάνω ως καθώς εΐτανε ξαπλωμένος έννοιωσε τά ματόφυλλά του να κλειουνε και σιγά σιγά άποκοιμήθηκε.

Άποκοιμήθηκε ό Πρωτόπλαστος και κείνος ό ύπνος εΐτανε κατά θεϊκή βουλή ό ύστερνός που έμελλε να κοιμηθώ στη γή άπάνω. Δέν εΐτανε πλειά γραφτό του ν' άνοιξη τά μάτια και να ιδώ τόν κόσμο που άμα έκαμε τήν άμαρτία κι' έχασε τήν Έδέμ, τόν έστειλε ό Πλάστης του να τόν άποτάξη με του προσώπου του τόν ιδρο. Εκεί άπόμεινε τό θεόρατο κορμί του ξαπλωμένο άποκάτω στον έσκιο του όχτου εκείνου, όπου ό ήλιος τόν έφιλούσε ξανόγοντας άπ' τό Όρος τών Έλαιών με ξέχωρη εύλάβεια, όπου τό φεγγάρι τόν έλουζε με τάσημνια του φέγγου του κύματα, και τά πουλιά με μελωδιές δλόγλυκες έψέλνανε τή δόξα, που έμελλε μιαν ήμέρα να ύψωση μεσώσανα κείνον τόν βράχο, τόν σκεπασμένο στα πρώτα του χρόνια άπ' όλα τά μοσκομύ-

ταξα κάμποσο και τους άθρώπους. Τουλάχιστο προσπάθησα όλους να τους κοιτάξω κι' όλα να τά δω. Βρήκα τις προάλλες στα χαρτιά μου τά σημειωματάρια που γιόμιζα τότες μέρα με τή μέρα με λογιώ λογιώνε άκουστά και είδωτά. Κατόπι, άν ή Έλλάδα δείξη στο τέλος περιέργεια περισσότερη και περισσότερη άγάπη για τήν εθνική της τή γλώσσα και για τή δουλειά που κάμαμε, ωςπου να τήν κανονίσουμε και κανονισμένη πιά να τής τήν καθιερώσουμε τή γλώσσα τήν εθνική, όσο τύχη και διαβάσουνε κατόπι τά σημειώματά μου εκείνα, θα καταλάβουνε πώς είχα τους λόγους μου όταν έγραψα τό Ταξίδι μου, πώς δέν καταπαίαστηκα τέτοιο βιβλίο, χωρις πρώτα να ζετάσω τά καθέκαστα κι' από τά καθέκαστα να μορφώσω γνώμη που να στέκη. Τήν ιστορική μας γραμματική τήν είχα μελετημένη χρόνια πριν ξαναβγω στο βωμαλίκο. Και στα μαθήματά μου και σε άρθρα επιστημονικά και σε άλάκαιρους τόμους είχα ξηγήσει τύπους, λέξεις και κανόνες. Ό σκοπός μου, σαν ξαναπήγα κάτω, εΐτανε να βεβαιωθώ για κάμποσα που από μακριά βρισκόμουνε σε άνάγκη να τά συμπεράνω μόνο και μόνο, συχνά και να τά υποθέσω. Πόσες φορές με τάφτια μου άκουσα εκείνα που όσο σπουδαζα, μάντεθα μόνο τήν ύπαρξή τους. Με-

γαλήτερη χαρά για τό γλωσσολόγο δέν έχει και τήν άπόλαφα τότες με κάθε λέξη που μάζωνα. Πήγα στα σχολειά, έλληνικά, δημοτικά και γυμνάσια. Πήγα στη Μεγάλη του Γένου Σχολή, κράτησα σημείωση για κάθε παράδοση, κάθε τάξη όπου πήγα. Μίλησα με τους βαρκάρηδες ή τους καιξήδες, μίλησα με τους φτωχούς και μικρούς, μίλησα με τήν πιό διαλεχτή, με τήν καλύτερη κοινωνία. Παντού έβλεπα τους ίδιους νόμους να βασιλέβουνε, στρεβλωμένους κάπου κάπου από τήν καθαρέβουσα με τόν ίδιο τρόπο. Καταντούσε λοιπόν πολύ έφκολο να ξεκαθαρίση κανεις τους κανόνες τους αληθινούς, να βρω τό σύστημα τό σωστό τής γραμματικής, να διορθώση τά ίδια λάθια που τάφταιγε πάντα ή καθαρέβουσα. Τά λάθια διορθωνόντανε και μοναχά τους, γιατί κι' άφτό παρατήρησα, πώς κοινωνία και λαός, άγράμματοι και γραμματισμένοι, διορθώνουνε παντού, ίδια κι' άπαράλλαχτα, τους δασκαλισμούς. Μια μέρα, στο βαποράκι που από τό Γεφύρι τής Πόλης κατεβαίνει στο Φανάρι, όπου πήγαινα κι' αντίγραφα κάτι χερόγραφα παλιά, έτυχε να καθήσω κοντά σε τρεις τελειόφοιτους τής Μεγάλης του Γένου Σχολής, που σάς έλεγα. Ποτέ μου θαρρώ δε χάρηκα περισσότερο. Μιλούσανε άναμεταξύ τους τήν καθαρία δημοτική ά-

κόμη και σαν κουβεντιάζανε για τό σχολειό, για πολιτικά, για άνηλά άντικείμενα, τύπος δέν τους ξεγλυστρούσε στην κουβέντα που ό φανατικός έγω να μνή τόν παραδεχόμενος άμέσως. Με δυο λόγια, όπου κι' άν είμουνε, τή γλώσσα τους μιλούσε τό εθνος.

Μου έλειπε ώστόσο κάτι να μάθω, που μου φαινότανε σαν άπαραίτητο. Στην Πόλη και στην Άθήνα, στα λεγόμενα τά κέντρα και μάλιστα στις πρωτέβουσες, συνηθίζουσε τήν κοινή τή λαλιά. Έπρεπε τώρα να δω και τά ντόπια τί πράμα εΐτανε. Θυμούμαι, και πώς να τις ξεχάσω, τις μέρες τις χαρισάμενες που πέρασα στο Πυργί, ένα χωριό τής Χιός, τό πιό σημαντικό άπ' όλα τά μαστιχόχωρα, και για τό γλωσσολόγο ακόμα σημαντικώτερο. Πείστηκα και τότες κι' άργότερα και κάθε φορά όπου γινότανε λόγος για τό περίφημο τό ζήτημα, πώς όποιος πάει και φωνάζει—γιατί φωνάζουνε άφτόι, δε συζητούνε— πώς τάχα κοινή γλώσσα δέν έχουμε, παρά ιδιώματα και ντοπιολαλιές, μήτε τό υποψιάστηκε, μήτε τώνεϊρέφτηκε τί θα πη γλώσσα χωριού ή χωριολαλιά, όσο κι' άν πολεμώ να γαλλικίζη όνομάζοντάς τινε patois. Patois όνομάζουσε καθαυτό στους πολιτισμένους τόπους τή γλώσσα που μιλιέται σ' ένα χωριό, και δέν τήν καταφρονούνε διόλου. Οι διά-

ρισμένα λουλούδια της χώρας κι' ύστερα, σάν εγδύθηκε από κείνα, απ' τή λατρεία και τήν προσκύνηση του κόσμου.

Αποκάτω στον ίσκιό κείνου του ὄχτου ἐξεκουράστηκε για πάντα ὁ Πρωτάνθρωπος. Τὰ φύλλα τῶν κλαδιῶν πέφτοντας ἀγάγια γάγια ἐσκεπάζανε τὸ σκέλεθρο του Ἀδάμ και ἡ δροσιά τῆς νύχτας ἐκρούστανε κάθε βράδυ τὸ φυλλένιο του σαβανο. Πέφτανε και πέφτανε ἀπάνω του τὰ φύλλα και με τὸν καιρὸ σωρικστήκανε ἀπάνω σὲ πανύψηλο μνημα.

Τὰ χρόνια περνούσανε και μαζί τους πληθαίνανε τοῦ κόσμου οἱ ἀμαρτίες. Μαζὶ μ' αὐτὲς ἐφούσκωνε και τοῦ Θεοῦ ἡ ὄργη, ὅσο πού μὴν ἡμέρα ἀποφάσεις νὰ τὸν πνίξη αὐτὸν τὸν ἀχάριστο και ἀμαρτωλὸν κόσμο σύψυχο. Τότες ἔκαμε τὸ φοβερὸ κατακλυσμὸ. Ἀνοίξανε οἱ καταρράχτες τοῦρανοῦ σαράντα μερόνυχτα και τὸ νερὸ ἐσκέπασε ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη τὴ γῆ. Ὅλα σκεπαστήκανε κάμποι και ψηλώματα και βουνα θεόρατα και μονάχα τοῦ Νῶε ἡ κιβωτὸ φέροντας μέσα της τὴν τελευταία σπῖθα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου και τῶν ζῶων ἐπαράδερνε ἀπάνω στὰ πέραντα νερά. Σάν ἤρτε ἡ ὥρα και καταπράυνε τοῦ Θεοῦ ἡ ὄργη, και τὸ περιστέρι με τῆς ἐλίας τὸ κλωνὶ στὴ μύτη ἔφερε τὸ μνημα στῆς κιβωτὸς τὸ νοικοκύρη πὼς ὁ κόσμος ἐξενέρισε ἀπάνω στῶν νερῶν τὸ πανόψι, τότε θεϊκὸ θέλημα ἀνοίξε με σειμούς καταβόθρες νὰ πιούνε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τὰ νερά. Τότες κι' ἡ λίμνη πού κυματοῦσε δλόγυρα στὸν ὄχτο πού πέθανε ὁ Πρωτόπλαστος ἐγύθηκε τρέχοντας κατά τὰ χαμηλώματα τοῦ Γῶρα. Ἀπάνω στὸ δρόμο τους πήρνε μαζί τους και τὰ κόκκαλα τοῦ Ἀδάμ μαζί με τὰ φύλλα πού τὰ σκεπάζανε τόσοι αἰῶνες μονάχα ἡ κάρα του ἀπάνω στὸ στρίμμα τοῦ νεροῦ ἐστρίμωξε σὲ μιὰ σκιμαῖδα τοῦ ὄχτου και τὴν ὥρα κείνη βράχος πελώριος ξεκόλλησε ἀπὸ πάνω κι' ἔπεσε καταμπρὸς σκεπάζοντας πίσω του τὸ πρωτόπλαστο κεφάλι. Τὰ νερά παρασύρνε στῆς γῆς τὰ τετραπέρατα τὰ κόκκαλα τοῦ Ἀδάμ και τὸ χῶμα πού ἔλωσε ἀπ' τὸ κορμὶ του. Κάθε χώρα και κάθε τόπος πού περὶ ὕστερα, ὅταν ἐξαναπλήθυνε ὁ κόσμος, ἐγέμισε πολιτεῖες και χωριά εἶχε μέσα του κι' ἕνα ψιχουλάκι ἀπ' τὸ κορμὶ τοῦ Πρωτάνθρωπου. Τέτοιο ἐστάθηκε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅλη ἡ γῆ νὰ γένη κοιμητήρι τοῦ Ἀδάμ πού με τὰ χέρια του ὁ Πλάστης του ἔπλασε και τοῦ φύσησε ψυχή και τὸν ἔκαμε εἰκόνημα και σκῆδιο δικό του και πού μέλλανε μιὰ μέρα τἀμέτρητα τῆς γενεᾶς του βλαστάρια

με τὸν ἔδρο και τὸν κόπο τους με τὸ αἷμα και με τὸ μυκλὸ τους νὰ κυριέψουν δλάκαιρη τὴ γῆ, στεριά και θάλασσα...

Τὸ κεφάλι ὅμως ἔμενε παραχωμένο ἀπάνω στοῦς βράχους τοῦ ὄχτου αἰῶνες κι' αἰῶνες. Βοσκοὶ πού φυλάγανε καὶ τριγύρω τὰ πρόβατά τους εἶδανε στὸν νερό τους τί κρυβόντανε μέσα σὲ κείνον τὸν βράχο κι' ἀπὸ τότες τὸν εἶπανε στὴ γλῶσσα τους Γολγοθᾶ πού Ρωμαίικα θὰ πῆ Κεφαλότοπος, Κρανίου τόπος ὡς τὸν ἐξηγοῦνε τὰ Βαγγέλια. Με τὸν καιρὸ ξεχάστηκε ἡ ἀφορμὴ πού τοῦδωσε τὸνομα.

Με χρόνια, με καιροὺς παρακάτω ἀπ' τὸ Γολγοθᾶ κατά τὰ νοτινὰ του μέρη χριστήκανε τὰ Γεροσόλυμα. Λαοὶ και βασιλιάδες ἤρτανε και περᾶσανε ἀπὸ πάνω τους, ὅσο πού οἱ Ὀβραῖοι με τὸν βασιλεῖα Δαβὶδ τὰ ἐπήρνε για καλά στὴν ἐξουσία τους. Δοξάστηκαν και τιμηθήκανε, ὅσο φοβόντανε τὸ Θεὸ· ταπεινώθηκαν και ρήμαζαν πολλὲς φορὲς, ὅταν ἔπεφταν στὴν ἀμαρτία και λησμονούσανε τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα. Ὁ Γολγοθᾶς, πού σιγὰ σιγὰ τὰ δέντρα του τῆκοψε τἀνθρώπου ἡ ἀπονία και πού τὸ χῶμα του λίγο λίγο τὸ κατέβασε ἡ βροχὴ στὰ παρακία πού εἶτανε τριγύρω, ἀπόμεινε μελαψὸς βράχος και στεκόντανε ἐκεῖ βουβὸς θωρητῆς κεινῶν πού γινόντανε ἀποκάτω στῆς ποδιές του· κι' ἐκρυβε μέσα στὰ στήθια του τὴν τιμημένη κάρα προσμένοντας κάτι μεγάλο μὴν ἡμέρα πού κι' αὐτὸς δὲν τὸ καλόξερε· ἕνα μονάχα ἤξερε πὼς ὅλα τὰ μεγάλα πού γενήκανε τριγύρω του εἶτανε τίποτα μπροστὰ σὲ κείνο πού ἐμελλε νὰ γενῆ στὴν κορυφὴ του ἀπάνω. Ἐνοιθε πὼς τὰ τραγούδια πού ἀκουστήκανε ἀπ' τῆς Σιών τὰ ψηλώματα θὰ ἦτανε πολὺ φτωχικὰ μπρὸς στῆς ψαλμωδιές τοῦ κόσμου πού μέλλανε μιὰ ἡμέρα ν' ἀκουστοῦνε ἀπὸ κεινοῦ τίς ράχες για κεινοῦ τὸ μεγαλεῖο και τὴ δόξα. Προνοῦσε πὼς τὸ χρυσάφι τοῦ Ὁρείου και τὰ μυρισμένα ξύλα τοῦ Λιβάνου, ἡ πορφύρα τῆς Τύρος και τῆς Σηρικῆς τὰ μεταξία πού ἐσώριασε τοῦ Σολομῶντα ἡ σοφὴ βασιλεῖα θὰ ἦτανε χαλκίνα ἀσημαντα κοντὰ στοῦς θησαυροὺς πού μιὰν ἡμέρα ὅλη ἡ ἀνθρωπότη χρόνια και χρόνια ἀτέλειωτα θὰ ἐσώριαζε για τιμὴ του ἀποκάτω στὰ ριζοβούνια του. Ἐνοιθε τὴ μελλούμενη δόξα του χωρὶς νὰ καταλαβαῖνη τὴν ἀφορμὴ τῆς. Κι' ἐπρόσμενε.

Μιὰν ἡμέρα ὕστερα ἀπὸ χρόνια και καιροὺς αὐτὸς ὁ βράχος πού τὸν ἐδέρνανε οἱ βροχὲς κι' οἱ παγωνιές, πού τὸν ἐψῆνε τοῦ ἡλιοῦ ἡ φλόγα και τὸν

ἐγδυνε ἀπ' τὴ πράσινη φορεσιά του τοῦ ἀνθρώπου τὸ βάρβαρο χέρι, ἄκουσε μεγάλη βοὴ κι' ἀλαλαγμὸ ν' ἀνεβαῖνη ἀπ' τὰ κάτω μέρη τῆς πολιτείας μέσ' ἀπ' τὰ καστρότοιχά της. Ἡ χλαλοὴ ἐκείνη σάν νῆκαμε τὰ ριζὰ του νὰ σαλίψουν. Ὁ σάλαγος κοντοζύγωνε κι' ἐκεῖ κοντὰ του ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴ καστρόπορτα ἐβγήκε ἕνα πλῆθος φρενιασμένο κι' ἔτρεχε καταπάνω του. Ὅλοι ἀνάκατα, πατεῖς με και πατῶ σε, ποιὸς νὰ πρωτοτρέξῃ κατά τὸ Γολγοθᾶ, ποιὸς ν' ἀνεβῆ γλήγορα τὰ πλάγια του. Φαρισαῖοι με τὰ φαρδομάνικα τους και τἀνεσηκωμένα τους φρύδια, κανακάρικα παιδιὰ τῆς ψευτιάς και τῆς κουτοπονηρίας, διαβασμένοι πού ὅσο κι' ἂν ἀνεγνώνανε ἀδιάκοπα τὸ νόμο ποτέ τους δὲν ἐκαταλάβαινε τί θὰ πῆ δικαιοσύνη, παπαδολογὶ ἀπλαχνο κι' ἀχόρταγο ἀνεκατωμένοι μ' ἀνθρώπους καθελογῆς συνάφια και γυναῖκες μαζί, ἀρχόντισσες κι' ἀρχοντοπούλες με τὰ μακρὰ τους φουστάνια, πού σηκῶνανε κορνιαχτὸ στὸ διάβα τους, και χωριάτισσες με τίς ἀνεσκουμπωμένες τοῦ πουκαμισῆς, μερικὲς με τὰ μωρὰ τους στὴν ἀγκαλιὰ, κι' ἄλλες σέρνοντας τὰ παιδιὰ τους ἀπ' τὰ χέρια, τρέχανε ὅλοι μαζί νὰ βγοῦνε ἀπ' τὴν καστρόπορτα με οὐρλιάσματα, με φωνές, με τσιρίσματα, θάλασσα μανισμένη ἐπρόχαζε τριγύρω στὰ ριζοβούνια τοῦ Γολγοθᾶ. Ἐβγαῖναν κι' ἐβγαῖναν πίσω πίσω φανήκανε οἱ χαλκένιες περικεφαλαῖες τῆς Ρωμαϊκῆς κουστωδιάς κι' οἱ ἀστραφτερές τους λόχες· ἐπρόβαλε ὅλη ἡ κατοστάδα τῆς κουστωδιάς με βῆμα ἀργὸ χτυπώντας τὰ πόδια της ἀπάνω στὸν πετροστρωμένο δρόμο. Καταμεσῆς τους περπάταε ἕνας ἡλιοκαμμένος Κυρηναῖος, ψηλὸς και με πλάτες ραρδιές και τρανὲς σάν τοῦ βουδάλου, και σῆκωνε στὸν ὄμο ἕναν πελώριο σταυρὸ, πού τὸν ἐλυγοῦσε ἀποκάτω στὸ βῆμας του. Παραπίσω κοντὰ στὸν ἐκατόνταρχο και τριγυρισμένος ἀπ' τοὺς περὶ διαλεχτοὺς στρατιῶτες τῆς κουστωδιάς ἐπερπατοῦσε Ἐνας... Στὴ θωριά αὐτοῦ τοῦ Ἐνός ὁ Γολγοθᾶς σάν νῆνοιωσε νὰ τρέμουν τὰ βράχια του· τοῦ φαινόντανε πὼς ἡ γῆ ἀποκάτω τοῦ ἐμοῦγκριζε σάν νὰ ἤθελε νὰ καταπιῆ ὅλα κείνα τὰ μέρη και νὰ τὰ καταχωνιάσῃ μέσα στὰ σωθικὰ της. Αὐτὸς ὁ Ἐνας! Ἀγκαθῆνιο στεφάνι, ἀπ' ἀγκαθῆνα πού οἱ βελόνες τους περνοῦν πειδὸ δυνατὰ ἀπὸ σιδερένια καρφιά, εἶτανε καθισμένο δλόγυρα στὸ κεφάλι του. Τὸ μέτωπό του ὅσο κι' ἂν τῶχανε, σκιεμένο οἱ βελόνες, εἶχε ἀνάμεσα στῆς σκιμαῖδες γαλήνη, παρόμοια με κείνη πού δείχνει ὁ οὐρανὸς στῆς μεγάλες του καλω-

φορες χωριολαλιές τῆς Γαλλίας ἔχουνε κ' ἔδρα στὸ Παρίσι· περνοῦνε γι' ἀνώτερα μαθήματα. Οἱ δικοὶ μας ὅμως εἶναι πάντα λιγῶν πιδὸ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἶναι ἀκόμη τῆς ἐποχῆς ὅπου και στὴ Γαλλία κι' ἄλλου δὲν καταλαβαίνανε τὴν ἐπιστημονικὴ και φιλολογικὴ ἀξία τῆς χωριολαλιᾶς. Χωριολαλιὰ εἶτανε κ' ἡ ἀττικὴ στὸν καιρὸ τῆς· εἶτσι ἄρχισε κάθε γλῶσσα, και σὰ σμίγουνε πολλὲς χωριολαλιές, τότες γίνετα διὰλεχτο ἢ ντοπιολαλιὰ, δηλαδή γλῶσσα ἐνὸς τόπου ἀλάκαιρου, τῆς Ἀττικῆς ἢ τῆς Βοιωτίας κτλ., γιατὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ πᾶρη κάτι τὸ ἕνα χωριὸ ἀπὸ τῆλλο. Γλήγορα ἡ ντοπιολαλιὰ, για λόγους πολιτικούς και γεωγραφικούς, καταντάει με τὸ βῆμα τῆς συγκοινωνίας κοινὴ γλῶσσα, ἐπειδὴ και λίγη ἀπόσταση νῆχουνε ἀναμεταξὺ τους τὰ χωριά, τὸ καθένα σοῦ δείχνει δικὴ του γλῶσσα, γραμματικὴ δικὴ του, κάποτε με λαφριές ἀλλαγές, κάποτε με σπουδαίες. Τὴν ἴδια γλῶσσα δὲ μιλοῦνε σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἰταλικῆς μήτε στὰ εἰκοσιένα μαστιχόχωρα τῆς Χιῶς. Εἰκοσι ἕνα χωριά, μού ἔλεγε κάποιος, εἰκοσιένες γλώσσες. Τὴν ἴδια γλῶσσα, για βέβαιον πὼς δὲ μιλοῦσανε σ' ὅλα τῆς Ἀττικῆς τὰ χωριά.

Μὰ τί δὲν ἔχει νὰ μάθῃ κανεὶς ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ χωριοῦ; Ἐβλεπα στὰ μάτια μου, ἄκουα στὰ-

φτιά μου τὸν Ὀμηρο ζωντανό. Μάζωνα κάτι περιέρους τύπους στὰ δημοτικὰ τὰ τραγούδια και στὰ παραμύθια τὰ δημοτικὰ, τύπους διαφορετικούς ἀπὸ κείνους πού συνηθίζανε στὴν καθεμερνή τους τὴν κουβέντα οἱ χωριανοί, τύπους πότε κοινούς και πανελλήνιους, πότε τοῦ χωριοῦ τους, πότε τοῦ πλαγινοῦ τοῦ χωριοῦ, πότε χωριοῦ πιδὸ ἀπόμακρου, πότε και καμιάς ντοπιολαλιᾶς ἀγνωστῆς στὸ νησί τους. Ἀπορῶσα πὼς δὲ σηκώθηκε κανένας νὰ μελετήσῃ τῆμηρικὸ ζήτημα στὰ χωριά μας, ἀφοῦ και στὰ δημοτικὰ τὰ ποιήματα θὰ σμίξανε ὄχι μονάχα ντοπιολαλιές ἀντίθετες, αἰολικὴ, δωρικὴ και ἰωνικὴ, μὰ πιθανὸ και κάμπωσες χωριολαλιές, εἶτε τῆς Αἰωλίδας, εἶτε τῆς Ἰωνίας. Καταλάβαινα συνάμα κ' ἕνα σπουδαῖο ἱστορικὸ, πὼς μορφώνεται δηλαδή, ὡς και στὸν ἀγράμματο λαό, μιὰ κοινὴ φιλολογικὴ γλῶσσα. Κι' ἀλήθεια, πὼς νὰ μὴ μορφώνεται; Τὰ παραμύθια και τὰ τραγούδια δὲν εἶναι χτῆμα ἐνὸς χωριοῦ. Πηγαίνουνε ἀπὸ τὸ ἕνα στῆλλο. Λοιπὸν ποιοανὸ χωριοῦ γλῶσσα νὰ κρατήσουνε; Κρατοῦνε λιγάκι ἀπ' ὅλα. Κολνᾶ τὸ παραμύθι, μαζί με τὸν παραμυθᾶ, δῶθε κείθε. Στὰ Νήνητα τῆς Χιῶς, τὸ μισὸ χωριὸ εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ σειμούς, τἀπάνω χωριὸ, ἢ ἀπάνω Νήνητα· μνήσκανε μονάχα μερικὰ σπῖτια και μερι-

κοὶ κάτοικοι, πού τώρα ἐρχόντανε κάτω νὰ φουνίσουνε, κάποτες και νἀποκαταστηθοῦνε. Μοῦ εἶπανε ὡς τόσο, μού εἶπε κι' ὁ Κανελλᾶκης, πού καταγίνεται σ' ἀφτά, πού εἶναι κι' ἀπὸ τὰ Νήνητα, πὼς πριν ἀπὸ τὸ σεισμὸ, τἀπάνω χωριὸ και τὸ κάτω δὲ μιλούσανε καθαφτὸ τὴν ἴδια γλῶσσα. Καὶ τότες παρατηροῦσα κάτι ἀνωμαλίες πού δὲν ἐξηγοῦντανε παρὰ σάν ὑποθέσης, πὼς δυὸ κάπως ἄλλόγλωσσα χωριά ἀνακατέψανε τίς λαλιές τους. Ἐτσι και τὰ παραμύθια μοναχὰ τους, πού νὰ πῆς, ἀνακατέβουνε τοὺς τύπους, ἄφησε πού στὰ ἴδια τὰ Νήνητα ἐτυχε νἀκούσω μιὰ ὀνομαστικὴ οὐ τοῦ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ ἀρθρου, ἐνῶ τέτοιο οὐ, ἀντὶς ἄτονο ο, δὲν εἶναι συνήθεια σὲ κείνα τὰ χωριά. Ὅπως ὅμως και στὴν κοινὴ μας γλῶσσα, ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ θηλυκοῦ εἰς ἀνάγκη νὰ γεννήθηκε στὴ Θεσσαλία ἢ σὲ κανένα μέρος τῆς Ῥωμιοσύνης, ὅπου τὸ ἄτονο ε γίνετα ι, με τέτοιον τρόπο ἀλληλεδανίζονται τύπους και τὰ χωριά. Ὡστε φτάνει νὰ εἶναι στὴ μέση γλῶσσα φιλολογικὴ—φιλολογία και τὰ παραμύθια—κι' ἀμέσως βγαίνει κοινὴ γλῶσσα, εἶτε περιορισμένη σὲ δυὸ τρεῖς χωριολαλιές, εἶτε κι' ἀπὸ ντοπιολαλιές καμωμένη, καθὼς στὴν Ἰλιάδα και στὴν Ὀδύσεια. Εἶναι ἀναντίλεχτο πὼς πρέπει νὰ ταξιδέψανε και τὰ δημοτικὰ ποιήματα,

σύνες. 'Απ' τὰ μάτια του, μάτια που όποιος τάβλεπε μιά φορά ποτέ του πλειά δι' θά τὰ ξεχνοῦσε, ἔβγαине φῶς καί συμπάθειο, που τὰ κύματά του φεύγανε πέρα, πέρα ἀπ' τὰ στενά τῶν Γεροσολύμων σύνορα καί ξαπλώνονταν σέ φεγγερούς κύκλους καί ζώνανε ὄλον τὸν κόσμον, γῆ κι' οὐρανό. Λειανόπαιζε τὰ χεῖλια του, σάν νάκανε δέηση στὸν οὐράνιο πατέρα τοῦ κόσμου, χωρίς οἱ φωνές τοῦ σκυλολογιῶ καθόλου νὰ ταραζοῦν τίς σκέψεις του καί τοὺς λογισμοὺς του. Αὐτὸς μονάχα ἐφαινότανε ἀγρυπνισμένος κι' ἀποκαμωμένος. Οἱ πλάτες του ἐφαινότανε λυγισμένες, σάν νὰ τίς ἐβάραινε βάρος μεγάλο. 'Ὡς ἀποβῆκε ἀπὸ τὴν καστρόπορτα ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ γκαθένιο στεφάνι, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ δλογάληνο μέτωπο καί τὰ φεγγαρά μάτια, ἄλλο σκυλολόγι φάνηκε ἀκολουθώντας ξοπίσω του, πρόστυχο, τιποτένιο, ἀφρίζοντας ἀπ' τὴ λύσσα του· κουνούσε τὰ χεῖρια του στὸν ἀέρα καί φώναζε : Σταύρωμα, σταύρωμα.

Σὲ λιγάκι ὅλη κείνη ἡ μερμηγκιά ἐσκέπασε τοῦ Γολγοθᾶ τὰ πλάγια καί οἱ φωνές γενήκανε πιεὶ βροντερές. Μέσα στὴ χλαλοή μὲ ὦρα ὁ Γολγοθᾶς κάτι ἐνοιωσε νὰ χτυποῦνε ἀπάνω στὴν κορυφή του· κάποιιοι μὲ σίδηρα ἀνοίγανε τρύπα κι' ἄλλοι παρακί κάτι καρφώνανε ἀπάνω σὲ ζύλο. Στὴ στιγμή τότε ἓνα ντοῦπ ἄξαφνα ἀκούστηκε κι' ὁ σταυρὸς ὁ πελώριος που εἶτανε φορτωμένος ὁ Κυρηναῖος ἐμπήχτηκε μ' ὄρμη μέσα στὴ νιάνοιχτη τρύπα τῆς κορυφῆς, κι' ἀπάνω στοῦ σταυροῦ εἶτανε καρφωμένος ὁλόγυμνος ὁ μεγαλόπρεπος ἄνθρωπος μὲ τὸ ξάστερο μέτωπο καί τὰ ὀλόφωτα μάτια. Στὴ θωριά του καρφωμένου ἀπάνω στοῦ σταυροῦ ὅλο τὸ πλῆθος φρενιασμένο ἀπ' τοῦ αἵματός τὴ μυρωδιὰ ἀλάλαξε μὲ βραχνηασμένες φωνές :

— Γιούχα τοῦ Χριστοῦ, Οὐα τοῦ Ναζωραίου.

— Αἰ αἰ γιὰ ἰδιότητά του! Αὐτὸς εἶναι που ἔσωσε ἄλλους, τὸν ἑαυτὸν του ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει. Χαχὰ ὁ θαματοουργός! Καλὰ αὐτοῦ στὰ ψηλά.

— Τοῦ λόγου του, ἡ ἀφεντιά του εἶτανε που ἤθελε νὰ γκρεμίσει τὸ ναό; Φτοῦ σου· καλὰ νὰ πάθης.

— Τὸ σαράφικό μου μὲ ἡμέρα ἔριξε μὲ κλωτσιὰς ὅζω ἀπ' τὸν αὐλόγυρο τοῦ ναοῦ, ὁ ἀπαναστάτης, που δὲν εἶχε μήτε νόμο, μήτε πίστη.

— Καλὲ αὐτὸς καταπατοῦσε τὴν ἀγισσύνη τοῦ Σαββάτου· ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ τὰ μάτια τὸν εἶδα ἓνα Σαββάτο που ἐγιάτρει ἓναν παράλυτο. Ἄκουε ἐκεῖ ὁ ἄνομος Σαββάτο μέρα νὰ γιαιτρεῖ...

Κι' ἰλέγανε κι' ἰλέγανε πλειὰ κατηγορίες καί χύνανε τὴ χολή τους. Καί περνοῦσε ἀπὸ μπρὸς στοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτὸς εἶτανε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μέτωπο τὸ ξάστερο καί τὰ ὀλόφωτα μάτια, καί περνοῦσε τὸ βρώμικο σκυλολόγι τῆς Ὀβριᾶς καί ξερνοῦσε τίς κακολογίες του. Ἐκεῖνος ἀπὸ ψηλά ἀπ' τὸ Σταυρὸ του ἔβλεπε κείνο τὸ κολασμένο πλῆθος που ρόχαζε ἀπ' τὴ χαρὰ κάτωθι του καί ληλησημονώντας τοὺς δικούς του πόνους, βαθεῖα ἐπόνεσε γιὰ τὴν ἀδύνατη ἀνθρωπότη, που εἶναι τόσο μικρὴ καί τόσο κακὴ ἀντάμα, καί μὴ θέλοντας νὰ τοὺς κολάσει ὁ Οὐράνιος Πατέρας Του γιὰ τὴν ἀπέραντη ἀμαρτία τῆς ὥρας ἐκείνης τὸν ἐπαρακαλοῦσε σιγὰ σιγὰ λέγοντας :

— Πατέρα μου, συχώρα τους· δὲν ξέρουν τὸ τί κάνουν.

Δὲν ἤθελε καί κεί που εἶτανε νὰ πιστέψῃ ἡ σπλαχνική του ψυχὴ, πὼς ὁ ἄνθρωπος, τὸ εἰκόνημα καί σκῆδιο τοῦ Θεοῦ, μπορούσε νάβῃ τὸς κακὸς ξέροντάς το· μόνο ἀνήξερὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει τὸ κακό. Αὐτὴ εἶναι θεϊκὴ σπλαχνία!

Ὁ Γολγοθᾶς ἔτρεμε καί βογγούσε σηκώνοντας τὸ τιμημένο φορτίο, που τοῦ ἀπίθωσε κατὰκορφα τοῦ κόσμου ἡ ἀμαρτία. Ἐτρεμε ἀπ' τὸ φόβο κρατώντας ἀπάνω του τὸ Θεό, που δὲν μπορούσε ὅλος ὁ κόσμος νὰ τὸν χωρέσει. Ἐτρεμε κι' ἀπ' τὴ χαρὰ, γιατί τὴν ὦρα κείνη ἀζώθηκε κείνο που δὲν μπορούσε νὰ ἔχη ὅλος ὁ ἀπέραντος κόσμος. Ἐτρεμε καί περνοῦσαν οἱ ὦρες.

Τὴν ὦρα ὅπου ὁ ἥλιος εἶτανε στὰ μεσώρανα καί κοίταζε που νὰ κρύψῃ τὸ πρόσωπό του καί νὰ σκοτεινιάσει τίς φωτερές του ἀχτίδες γιὰ νὰ μὴ φέγγουν τὴν πιεὶ μαύρη ἀχαριστία τὸ πιεὶ τρομερὸ κακούργημα τῆς ἀνθρωπότης, ὁ Σταυρωμένος Χριστὸς φώναζε μὲ δυνατὴ φωνή· «Τετέλειται» ἐτελείωσε τὸ ἔργο μου, ἐκλείσει ὁ σκοπὸς μου καί ξεψύχησε. Ἐνας στρατιώτης σκένοντας ἐκεῖ κοντὰ θέλησε νὰ ἰδῇ, ἂν εἶτανε ἀληθινὰ ξεψυχημένος καί τοῦμπηξε στὰ πλευρὰ τὴ λὸχη του κοντὰ στὴ σπλαχνική του καρδιά κι' ἔτρεξε εὐτὺς ἀπὸ μέσα αἷμα καί νερὸ κι' ἐχύθηκε ἀπάνω στοῦ ζύλου τοῦ Σταυροῦ κάτω στοῦ μέρους που εἶτανε μέσα στοῦ βράχου μπηχμένο.

Τότε σκοτεινιάσε ὁ ἥλιος καί μεγάλος σεισμὸς ἐτάραξε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴ γῆ κι' αὐτὴ φαινότανε πὼς ἐμελλε νὰ τριφτῇ νὰ γένη στάχτη καί νὰ σκορπίσει στὴν ἄβυσσο. Ὁ Γολγοθᾶς ἐραγίστηκε ἀπ' τὴν κορφή ἴσα μὲ τὰ ριζὰ του κι' ἀνάμεσα στὴ σκι-

μάδα του ἔτρεξε τὸ αἷμα καί τὸ νερὸ, που βῆκε ἀπ' τὸ λοχεμένο πλευρὸ καί κατέβηκε τρίγοντας κάτω νὰ ποτίσῃ τὴ γῆ τὴν κρματισμένη. Στὸ δρόμο του ἀπάνω μέσα στοῦ ραγισμένου βράχου τὰ σωθικὰ ἔπεσε ἀπάνω στὴν κέρα τοῦ Ἀδάμ, που κεί μέσα χιλιάδες χρόνια κρυμμένη ἐπρόσμενε κείνη τὴν ὦρα, κείνη τὴ στιγμή, ὅπου κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ θὰ ξεπλύνονταν ἡ ἀμαρτία που ἔδωξε τοὺς Πρωτόπλαστοὺς ἀπ' τὴν Παράδεισο καί τοὺς ἐχώρισε ἀπ' τὸ Θεό. Κι' ἔτσι κείνη τὴν ὦρα που ξεψύχησε ἀπάνω στοῦ ζύλου ὁ ἄναμάρτητος Χριστὸς, τὴν ὦρα κείνη, που ὅλος ὁ κόσμος, οὐρανὸς καί γῆ ἔτρεμε κι' ἐσκοτεινιάζε ἀπὸ φόβο καί τρόμο, μὴν ἐφτάσανε τὰ συντέλειά τους, τὸ αἷμα τοῦ Ἄδικοσκοτωμένου ἀνεκατώθηκε μὲ τὰ συντρίμια τοῦ κεφαλοῦ τοῦ πρώτου ἀμαρτωλοῦ, Ἀδάμ, τοῦ Πρωτόπλαστου. Αἷμα καθαρὸ κι' ἀναμάρτητο καί κεφάλι πρωταμαρτωλὸ ἐμίλιζανε μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ Γολγοθᾶ καί τὸ ἀναμάρτητο αἷμα ἐξέπλυε τίς ἀμαρτίες τοῦ ἀμαρτωλοῦ καί τὰ κρίματα.

Ἐστερα ἀπὸ τρεῖς ὦρες ὁ ἥλιος ξανάλαψε στὸν οὐρανὸ· οἱ χρυσές του ἀχτίδες ἐλούσανε τοῦ Σταυρωμένου τὸ πανώριο κορμί. Ὁ Γολγοθᾶς ἄμα ἐνοιωσε μέσα στὰ σωθικὰ του κείνο τὸ τιμημένο αἷμα ἐτράνεψε κι' ἐθέριαψε· ἐνοιωσε τὴν ἀθάνατη δόξα που θεμελιώθηκε πάνω του κι' ἂν εἶχε στόμα θὰ βροντολαλοῦσε σ' ὅλον τὸν κόσμον :

— Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γολγοθᾶς. Ἀποκάτω στὴς ριζές μου ἐπίθανε ὁ Πρωτάνθρωπος καί τὰμαρτωλό του κρανίον χιλιάδες χρόνια τὸ φύλαξα μέσα στὰ σπλάχνα τῶν βράχων μου. Ἀπάνω στὴν κορφή μου ἐσταυρώθηκε ὁ ἄναμάρτητος κι' ἐγὼ εἶμαι που ἐνοιωσα τὸ ψυχομάχημά του. Κάτω στὴς σκιμαχδές μου ἔτρεξε τὸ ἀνεκτίμητο αἷμά του καί μέσα μου πλυθήκανε ὅλο τοῦ κόσμου οἱ ἀμαρτίες ἀπάνω στὴν κέρα τοῦ πρώτου ἀμαρτωλοῦ. Ἐγὼ εἶμαι ὅπου εἶδα τὴ λύσσα τοῦ παραλογισμένου ἀνθρώπου· ἀφρίζῃ ἀπάνω στὰ σύρραχά μου, κι' ὁ ἴδιος ἄκουσα τὴ δέηση τοῦ Ἄδικοσταυρωμένου στὸν Οὐράνιο Πατέρα του, που τὸν ἐπαρακαλοῦσε νὰ μὴ συνεριστῇ τὴν ἀπονη ἀνθρωπότη καί νὰ μὴν τὴν πετάξῃ στὰ τάρταρα, γιατί τὸ κακό που ἔκανε εἶτανε ἀπὸ ἀγνωσίαν. Ἐγὼ εἶμαι ὅπου εἶδα τοῦ Χριστοῦ τοὺς σταυρωτῆδες καί τὰ παιδιά των, ὅσοι δὲν ἤρτανε στὸν ἑαυτὸ τους καί δὲν ἐμετανόησαν γιὰ τὴν ἀμαρτία τους, ἔστερα ἀπὸ λίγα χρόνια νὰ πετσοκόβωνται ἀναμεταξύ τους σάν φρενιασμένοι, ὄχτρος ἄσπλαχνος νάχη τριγυρισμένη τὴν

γιὰ νὰ δείχνουνε τόσο ἀλλόκοτη διγλωσσία — διγλωσσία ἐνοεῖται που μὲ τὴ σημερινή μας μήτε συγχρίνεται, ἀφοῦ τότες τὴν ἀποτελοῦσαν γλώσσες ζωντανές.

Εἶχα σκεφτῇ νὰ τὰ μελετήσω ἀφτὰ σὲ χωριστὸ βιβλίον, καί τμήρηκὸ τὸ ζήτημα καί τὴ φιλολογικὴ δημοτικὴ κι' ἄλλα χίλια, ἐπειδὴ μοῦ φαινότανε πὼς ἄξαφνα γύριζα πίσω ἴσια μὲ τὰ παλιά, τὰ προϊστορικὰ τὰ χρόνια, πὼς τὴν ἀρχαία μας τὴ γλώσσα τὴν παρακολουθοῦσα σὲ κάτι ὠγύγιες ἀλλαγές της, γιατί ὅταν ἐρχότανε κανένας κι' ἀντὶς ἀκούσης, μοῦ τὸ πρόφερνε ἀκούσης, ἀμέσως θαρροῦσα πὼς βρικομουνε στὴν ἐποχὴ ὅπου κάποιος πρόγονός μας, στὴν ἡμίλια, μοῦ ἔλεγε κ' ἓνα γένεος, ἀντὶς τὸ κοινὸ τότες γένεος, που μᾶς τὸ κοπανίζονε στὰ σκολειὰ, μὰ που δὲ μᾶς τὸ δείχνουνε στὴ ζωὴ. Ἡ δουλειὰ μου εἶτανε ἄλλη, κ' ἤθελα νὰ ζητάσω σὲ τί μοιάζονε, σὲ τί δὲ μοιάζονε κοινὴ γλώσσα καί χωριολαλιά, ποιά εἶναι τῆς καθεμιᾶς τὰ γνωρίσματα, μὲ τί τρόπο κι' ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ χωριοῦ μπορεῖς νὰ καταλάβῃς τοὺς νόμους τοὺς γενικοὺς. Λούστηκα στὴν καθάρια γλώσσά τοῦ Πυργιοῦ, ὅπου κάθησα μῆνα, πότισα μὲ τὰ πυργούσια τὴν ψυχὴ μου, ἀφοῦ πρώτα εἶχα προσπαθῆσει νὰ ξεκαθαρίσω τῆς γλώσσας μας

τὰ ἱστορικὰ, κι' ἀφοῦ κατόπι πάσκινα νὰ τὴν ἀρπάξω ἀπὸ τὰ χεῖλια ὀλωνῶνε.

Κ' ἔτσι ἐγίνε τὸ Ταξίδι μου. Τὸν πρόλογο τοῦ Ταξιδιοῦ, τὸ γλωσσολογικὸ τὸν πρόλογο, ἄλλοῦ τὸν ἔγραφα καί θὰ δημοσιεψτῇ πιὸ ἔστερα στὰ Ράδα καί Μῆλα. Ἐδῶ, γιὰ τὴ γλώσσα δὲ θέλω νὰ πῶ παρὰ δύο λόγια. Πρέπει κανεὶς κάπου κάπου νὰ ξετάξῃ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ δῇ σὲ τί βαθμὸ βρίσκειται, νὰ συγκρίνῃ τὰ περασμένα του μὲ τὰ παρούμενα καί νὰ καταλάβῃ ἂν ἄλλαξε ἢ δὲν ἄλλαξε ἰδέες, ποιές ἄλλαξε καί πὼς. Ἄφτὸ ἔκαμα καί στὴν Ἄπολογία μου. Μὲ εἶπανε πολλὲς φορὲς καί μὲ λένε ἀκόμη φανατικό. Φανατισμὸς στὴ γλώσσα, ὅπως τὸ ἐνοοῦνε οἱ κατηγορητᾶδες μας, σημαίνει νόμος ἐθνικός. Ἄμα θέλῃς νὰκούσης τὸ νόμο καί νὰ κολουθήσης τὴ γραμματικὴ, νομίζονε πὼς εἶναι ἀπὸ πείσμα ἢ ἀπὸ καμιά ὑπερβολικὴ πεποίθηση στὴ δύναμή σου. Πεποίθηση ἀνάγκη νάχης. Μὰ ἐγὼ κι' ἀπὸ τότες που καταπαίστηκα τὸ Ταξίδι, ἔλεγα πάντα πὼς γλώσσα μᾶς χρειάζεται, ὄχι τάχα γιὰ νὰ

* Σημ. τοῦ Νουμᾶ. Ἡ «Ἄπολογία» τυπώθηκε στὰ φύλλα 171—186 τοῦ «Νουμᾶ» (Νοεῖβρης 1905 — Γεννάριος 1906).

γράφουμε τὰ βιβλία μας καί ὠνεῖ, παρὰ γιὰ νὰπολάβῃς στὸ τέλος μιά γλώσσα καί τὸ ἔθνος, δηλαδὴ νὰ τὴ μαθαίνουνε τὰ παιδιά στὸ σκολειό, ἐπειδὴ συλλογιόμουνε τὸ μέλλο κι' ἀφτὸ πρέπει νὰ συλλογιόμαστε. Ὅταν ὅμως βάζεις τέτοιο πρᾶμα μὲ τὸ νοῦ σου, ὅταν ἀποβλέπεις στὰ παιδιά, μοῦ φαίνεται ἀπαραίτητο νὰ τοὺς δώσης καί μιά γραμματικὴ. Ἡ γραμματικὴ σου πάλι θὰ βασίσει σὲ κάποιους κανόνες. Νὰ λοιπὸν που γίνεσαι φανατικός. Τὴ γραμματικὴ ἐγὼ τὴν ἔγραφα μὲ κάθε λέξη, μὲ κάθε τύπο τοῦ Ταξιδιοῦ. Ἄν ὑπάρχει κανένα γλωσσικὸ πρότερημα στὸ Ταξίδι, θαρρῶ ἴσια ἴσια πὼς εἶναι ἡ γραμματικὴ του ἡ ὠρισμένη, ὁ φανατισμὸς μου, σάν ἀγαπᾶς. Κατόπι παραδέχτηκα στὰ γραφτὰ μου καί διαφορετοὺς τύπους γιὰ μιά λέξη, ὅλους ἐνοεῖται δημοτικούς. Σήμερα ξαναρχοῦμαι στὸ σύστημα τοῦ Ταξιδιοῦ, ἀπὸ τὴ σκέψη που σὰς μολογοῦσα γιὰ τὰ παιδιά. Καί τὸ Ταξίδι τὸ ἴδιο, ἀκόμη καί κεί που τᾶλλαξα, τᾶλλαξα γιὰ νὰ σιάξω κάπως τὴ γραμματικὴ του, ἴσως γιὰ νὰ φαρδύνω, μὰ συνάμα καί γιὰ νὰ χαράξω πιὸ στενὰ τὰ σύνορά του. Ἀ. Χ., ἔβαλα παντοῦ τελικὸ σὲ τὴν ἡμερικὴ τὴν κατάληξη, ἐνὼ πρώτα ἔβαζα μόνο κ, καί σκοτωνόμουνε ὡς που νὰρχίσῃ μὲ κανένα π τ κ ἢ ἀκόλουθη λέξη. Ἄφου

πολιτεία τους, νὰ πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα, νὰ τρώγῃ ὁ ἕνας τους τὸν ἄλλον, οἱ γονιοὶ τὰ παιδιά τους. Εἶδα τὰ περήφανα καστρότοιχα τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ πέσουν καταγῆς συντρίμια καὶ ὁ ναὸς τῆς Ὁβριᾶς νὰ γένη στάχτη ἐνῶ τάγιασμένα σκεύη του τὰ πομπέβανε μέσα στοὺς δρόμους οἱ νικηταί. Ἄκουσα τῶν γυναικῶν τοὺς θρήνους, ὅταν τὶς σέρνανε στὴ σκλαβιά, κι' εἶδα τοὺς σταυροὺς ποὺ καρφῶναν, ἀπάνω τους οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τελευταίους ὑπερασπιστάδες τῆς Ὁβριᾶς λευτερίζ, χιλιάδες σταυροὺς, θεϊκὴ τιμωρία τῆς φόνισσας γενεᾶς.

Κι' ἀπόμεινα ἐγὼ ἡσυχος μὲ τὴ δόξα μου ποὺ τὴν ἐπροσκυνοῦσε ὁ ἥλιος καὶ τὴν ἐφιλοῦσε τῶν ἄστρων τὸ τρεμουλιαστὸ φεγγαρόλημα καὶ τῆς πρωϊνῆς τῆς ὀροσερῆ ἀγέρι. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια, ὅταν ὁ κόσμος ἀνοιξε στὸ φῶς τῆς ἀληθείας τὰ μάτια του, ὅταν ἐγνώρισε πῶς Ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε ἀπάνω στὴν κορφή μου εἶτανε ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, εἶδα τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐρχονται καὶ νὰ πέφτουν στὰ πόδια μου καὶ νὰ φιλοῦνε τοὺς βράχους μου. Βασιλῆδες, πρὶν ἀνεβοῦν τὶς δοξασιμένες μου ράχες, ἀπίθαναν καταγῆς τὴν κορῶνα τους, μὴ θέλοντας νὰ τὴ φοροῦνε ἐκεῖ ὅπου τοῦ κόσμου ὁ Σωτῆρας ἐφοροῦσε ἀγκαθῆνιο στεφάνι. Ἐδέχτηκα τὴ λατρεία τῶν αἰώνων· πολεμιστὰι σιδερόκαρδοι καὶ σιδεροντυμένοι γιὰ τὴ λατρεία μου ἀπ' τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ξεστρατέψανε καὶ τὰ κορμιά χιλιάδων ἀπ' αὐτοὺς ἐσκεπάσανε μὲ τὰ κόκκαλά τους τὸ μακρινὸ τους δρόμο. Ἐπαρηγόρησα τὴν κάθε θλιμμένη ψυχὴ μὲ τὴ θύμησή μου καὶ φύσησα θάρρος καὶ καρδιά στὶς ψυχὰς τῶν ἡρώων τῆς χριστιανωσύνης. Ἦπια τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς τοῦ δικαίου καὶ τῆς μετανοίας τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Στὴν κορφή μου ἐβρῆκε καταφυγὴ τῆς παρθενίας ἡ γλυκοντρόπαλη ὁμορφιά καὶ κάτω στὰ ριζὰ μου ἡ πόρνη βρῆκε τῆς σωτηρίας τὸ δρόμο.

Δὲν ζουλεύω τοῦ Διῶνου τὰ ἀπάρθυνα χιόνια· μάρμαρα λαμπερά, χρυσάφι κι' ἀσήμι σκεπάζουν τὴ ράχη μου. Δὲν ζουλεύω τοῦ Ὀλύμπου τὸ ψεύτικο προσκύνημα· ἐγὼ ἐστάθηκα κι' εἶμαι τὸ προσκυνητάρι τῆς ἀληθινῆς Θεοῦ. Δὲν ζουλεύω τοῦ Ἐβερῆστου τὸ ψῆλος· ἀπάνω μου ἐστάθηκε ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ὁ θεόρατος, ψῆλος ἴσα μὲ τὸν οὐρανὸν.

Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γολγοθᾶς.

Γερουσίονα Μεγάλῃ Παρασκευῇ τοῦ 1906

Γ. Ν. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

ἐγὼ σκοτωνόμενε, πῶς νὰ μὴ δυσκολεφτοῦνε οἱ ἄλλοι; Πιὸ σωστὸ νὰ τάπορατίσουμε, μὰ καὶ καλὴ, πῶς ἔχουν* κτλ. πιά δὲ γράφουμε καὶ θὰ τὸ γράφουμε πάντα ἔχουμε κτλ., γιατί τὸ ν' ἀφτό, ἂν τὰ φήσουμε, εἶναι ἀξιο, γιὰ λόγους ποὺ ἄλλοι τοὺς εἶπα, νὰ μὰς φέρῃ σὲ μπελάδες μεγάλους, νὰ μὰς χαλάσῃ καὶ τὴ γλώσσα.

Μοῦ κόστισε πολὺ νὰ τὰλλάξω, ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι δὲν ἤθελα νὰ τὰγγίξω, σὰν εἶδος νιοκουμένο ποὺ εἶναι. Εἶχα τότε καὶ τὴ συνήθεια νὰ τελειώνω μὲ παροξύτονα τὶς περισσότερες φρασσοῦλες. Τὸ ἔχουμε καὶ τὰ τέτοια μοῦ καταστρέφανε τὸ ρυθμὸ μου. Τὶ νὰ γίνῃ; Συλλογίστηκα τὰ παιδιά, τὴ γραμματικὴ, τὸν κανόνα, τὴν ἐφοκλία, καὶ τὰλλάξα. Εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ μου ἀλλαγὴ, τουλάχιστο στοὺς τύπους. Μὰ καὶ στὸ λεχτικὸ καὶ στὸ ὄρος ἄλλαξα λίγα. Ὅταν ἔχει κανεὶς τὴν κακὴ συνήθεια νὰ δημοσιεῖ πολλὰ, δὲν πρέπει νὰ πασπατέβῃ μὲ τὸ παραπάνω τὰ παλιά του. Κάλια νὰ κάμῃ καινούρια. Ἐπειτα δὲ μοῦ φάνηκε σωστὸ νὰ καθοῦμαι τώρα νὰ στολιζῶ

* Τὸ ἔχουν, τὸ φοβούμενον κι' ἄλλ' ἄλλα, τὰκομε ὁ λαός· μὰ ἡ καθαρέουσζ τοῦ τὰ πῆρε. τὰβλε ὅπου δὲν ἔχουνε τὸν τόπο τους, καὶ γενήσανε σὰ μισοὶ δασκαλισμοί.

Η «ΑΡΓΩ»

Στὴ φιλολογικὴ ἐπιθεώρηση τῆς Ῥώμης «La Cultura» (χρόνος XXV, ἀριθ. 4, σελίδα 124—125) ὁ σοφὸς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας κ. P. E. Pavolini, δημοσίευσεν τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον γιὰ τὴν «Ἀργῶ» τοῦ Ἐρμονα.

Γιὰ ποιητὴν ποὺ τέτοιους ἔγραψε στίχους ἀξίζει νὰ γίνῃ λόγος κι' ὅζω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Νέος εἰκοσιπέντε περίπου χρονῶν ὁ Πέτρος Βλαστός, ἀπὸ νομικὸς ποὺ σπούδασε στὴν πατρίδα τοῦ Δημοσθένη, κι' ἀπὸ ἐμπορος ποὺ εἶναι στὴν πατρίδα τοῦ Καλιντάσα, πέταξε ἄξαφνα ὡς τὴν αἰσταντικὴν ποίησιν καὶ πέταξε καθὼς λείει οἱ κάπιο τοῦ ποίημα δλόψυχα, κατὰσθηθα, μ' ἕνα ρυθμὸ μεγάλο.* Μὲ ἀγάπη ἀληθινὴ πρὸς τὶς φυσικὰς ὁμορφίαις ζεῖ στὴν ποίησίν του ποὺ τὴν ἀνυψώνει ἡ ἱστορία, καὶ τὴ θερμαίνει ἡ φωτιὰ τῆς Τέχνης. Ἄς φέρομε παραδειγματὰ ἰνδικὰ του τοπεῖα, τὸ ποίημά του «Rhenus Superbus» καὶ τὸ «Σειληνὸν» τοῦ Rubens. Μὰ πιὸ δυνατὸ, πιὸ τέλειον εἶναι τὸ σονέτο τοῦ «Παπαροῦνης» ὅπου τ' ἀμφίβολα χρώματα τῆς μυθολογίας καὶ τῆς λαϊκῆς ποίησιν σμιχτηκαν γιὰ νὰ ζωγραφίσουν ἕναν ἱερὸ γάμο. Πῶς ὅμως ν' ἀποδώσῃ κανεὶς, χωρὶς τὸ ρυθμὸ, τὴ γλυκεῖα ἀρμονία τῆς γλώσσας; (ἀκολουθεῖ μετάφρασις ἰταλικῆ, στὸ πεζὸ τοῦ ἀκόλουθου σονέτου).

*Χαμογελῶντας πέθαινε σὶδὸ δάσος ὁ χειμῶνας
μέσ' τὶς χλωμὰς τὶς χλωροσιὰς καὶ τὰ λυωμένα χιόνια.
Σιμά του ἐκεῖ βοβόλαε λεβέντικα ὁ κύρ Ἥλιος
καὶ ζέσταινε σὶδὸ διάβα του κλαριὰ καὶ λειμωνάνθια.*

*Μὰ σὲ χλωρὸ τὴν Ἄνοιξιν ξαγνάντεψε λειβάδι
ποῦ παιγνιδιὰρα κούβουνηταν πίσω ἀπ' τὶς πρασιναδάς
καὶ σὰν παιδοῦλα γέλαε μ' ἀγνή ντροπαλοσύνη.
Ὁ νιὸς τὴ θάμπωσεν ἄξαφνα κι' αὐτὴ σὰ δειλιασμένη*

*Θαμάζοντας ἀπόμεινε μὲ τὰ γελοιοποιήματα
χεῖλια. Μὰ λιόλευνη ὁ θεὸς τῆς ἀνοιξὸς ἀγκαλιὰ
κι' ἀπ' τὰ φιλιὰ τους σείσθησαν οἱ σκιοπλεγμένες
[κλάρες.*

*Καὶ στὴ μεριὰ ποὺ γήρανε φνιγρώσανε σὰ φλόγες
Μαυροματιούσες πορφυρῶς—οἱ πρῶτες παπαροῦνης
Σπαρμένες ἀπ' τὸ νυφικὸ τὸ αἶμα τῆς ἀγάπης.*

* Οἱ λέξεις γραμμῆς «Ἑλληνικὰ» στὸ Ἰταλικὸ κείμενο.

τὸ Ταξίδι μὲ τεχνосоφίαις ποὺ δὲν τὶς εἶχε πρῶτα. Βέβαιον πῶς σήμερον θὰ γράφω κάπως καλῆτερα τὴ γλώσσα. Πιὸ τίμιον νὰ μὴ γελῶ τὸν ἀναγνώστη καὶ νὰ πῶσθαι στὴ θέσιν τους κατὰ ἀδέξια καὶ νεανῆσια ποὺ τότες δὲν τὰ πρόσεχα. Τὶς ἐπαναλήψεις, τὶς χασμαθῆδες καὶ τὰ τέτλια, ὅση ὄρεξις κι' ἂν εἶχα, τὸ νόμισα περιττὸ νὰ τὰ σιάζω. Διῶθησα ὅμως ἄλλα μερικὰ. Θυμοῦμαι σὰ βγῆκε τὸ Ταξίδι, μέσα στὶς φωνῆς, στὶς βροσιὰς καὶ τὸ κακὸ, τὰσῆμαντα λαθακια, μὲλις πεντέξην, ποὺ πῆγανε νὰ μοῦ ξεσκαλίσουνε. Δὲ βρῆσκον ἄλλα. Ἐγὼ τοὺς ἄφωνα, ὅσο τὸ κάνανε γοῦστο, νὰ ρωνάζουνε, κ' ἐπαίρνα σημεῖωση γιὰ ἕνα ἢ δυὸ σωστὰ ποὺ τύχαινε νὰ ποῦνε. Μὰ τὰ περισσότερα λάθια ποὺ ξεσηκῶνανε, νόημα δὲν εἶχανε. Τὸ σπουδαιότερον μοῦ τῶδειξε κάποιος ποὺ χτυποῦσε κατακέφαλα τὴ δημοτικὴν, τὴν ἀκανόνιστην, καὶ ποὺ ὡστόσο φαίνεται πῶς θὰ τὴν ἤξερε λιγάκι, ἀφοῦ μὲ κατηγοροῦσε ποὺ ἔβαλα γιὰ τὴν ἀκόλουθον φρασσοῦλα· γιὰ πρώτη φορὰ, σ' ἀφτό τὸ βιβλίον, γράφηκε μὲ κάποια σιὰ κ' ἐνόητα ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ (ἐκδ. α', σ. β'), ἀντὶς νὰ πῶ πρώτη φορὰ, δίχως τὸ γιὰ. Τὸ γιὰ πρώτη φορὰ, τὸ λένε, τὸ διάβασα κιόλας σὲ πολλοὺς δικούς μας· δὲν εἶναι καὶ μεγάλος ξενισμὸς, γιὰτὶ λέμε πῆγα γιὰ μισὴ ὥρα, ποὺ μοιάζει λιγάκι.

Δὲν προσπαθῶ ν' ἀναλύσω ἐδῶ τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς ποίησιν αὐτῆς. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς ἀναγνωρίζει στὸ σύντομον πρόλογόν του ὅτι οἱ στίχοι του ἔχουν τὴν ἐπιρροήν* ἑνὸς συμπατριώτη του, τοῦ Παλαμᾶ, — ὅπου καὶ τὸ βιβλίον του εἶναι ἀφιερωμένο — κι' ἄλλων ξένων καὶ ξεχωριστὰ τῶν Ἀγγλων· τοῦ Rossetti, τοῦ Kipling, τοῦ Keats. Δὲ λείπουνε ὅμως στὴν ποίησίν του καὶ μέρη δλόκληρα κατὰ τὸ Leconte de Lisle ἢ τεχνοτροπίαις κατὰ τὸν Hérédia. Τὸ σονέτο του πάλι, «Ἀησιμονῶντας» μποροῦσε περίφημον νὰ εἶχε τὴν ὑπογραφήν τοῦ Sully Prudhomme. Μὰ καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς (στὴν Ἐπιθεώρησιν «Νουμάς» Γ', 177) φαίνεται ὅτι πολλὰς φορὰς ἀνάβει τὴν ποιητικὴν του λαμπάδα μὲ τὴ φλόγα τῶν ἄλλων, ἡ δική του ὅμως εἶναι ἡ πολυτιμότερη. Αὐτὸς δὴλαδή εἶναι πάντοτε ἡ εἰκόνα καὶ τὸ πινέλον κι' ἂν ἀκόμα οἱ ἄλλοι τοῦ προμηθεύουνε τὰ χρώματα. Ὅσο γιὰ τὴν ἀξία τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὄρους, ἕνας ξένος ὅσο καλὰ κι' ἂν ξέρι τὰ Ῥωμαῖκα δὲν μπορεῖ νὰ κρίνῃ περισσότερο ὅμως καὶ καλύτερα ἀπὸ ἕνα Ἑλληνα εἶναι· σὲ θέσιν ὁ ξένος νὰ αἰστανθῆ τὴ χάριν ποὺ ἔχει μὴ τέτλια ποίησιν τόσο ἀριστοκρατικὴ στὴν ψυχὴ τῆς, στὴ φόρμα τῆς, καὶ ποὺ τὴ ζωὴ τῆς παίρνει ἀπὸ τὸ μεταχειρίσασθαι τῆς δημοτικῆς γλώσσας κι' ἀπ' τὸ στίχον τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν. Κι' ὅπως εἶν' ἀλήθεια ὅτι κάθε ὁμορφιά τῆς τροπικῆς χώρας εἶναι μὴ ἄστοργη ὄρωισση γιὰ ὅποιον συλλογιέται τὴ γλύκα τῆς πατρίδας, κι' ὅτι ἀκόμα κάθε θαυμαστὸς οὐρανὸς δὲ σὲ κάνει ποτὲ νὰ λησμονήσῃς «τὸν ἥλιον ποὺ στὸν Παρθενῶνα φαίνεται σὰ νὰ λειτουργῇ εὐλογῶντας τὴν Ἀττικὴν», ἔτσι κ' ἡ καθάρια καὶ φωτεινὴ δημοτικὴ γλώσσα ξετυλίγεται καὶ ξεπλύνει τὴ Νεοελληνικὴ ποίησιν ποὺ μ' αὐτὴ ξαναγεννιέται, κι' ἀνθίζει, καὶ θὰ ζήσῃ στὸ μέλλον.

P. E. Pavolini

* Ἡ λέξις Ἑλληνικὰ γραμμῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΛΙΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ ΝΕΥΡΟΛΟΓΟΣ

ΥΦΗΓΗΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ

Ὁδὸς Ἀκαδημίας ἀριθ. 82.

Ὅστόσο θαρρῶ πῶς ὁ κάποιος εἶχε δίκιον· πιὸ Ῥωμαῖκο ἔτσι, δηλαδή σκέτα πρώτη φορὰ. Ἄλλοι πὰ λέ μου δείχνανε, ὅχι τὰ δικά μου, παρὰ τὰ δικούς τὰ λάθια· δὲν ξέρανε καὶ κάνανε τὸ σοφὸ, κ' ὅπως τόπαθε κείνος ποὺ ἀναφορῶν, πᾶσι νὰ πῆ τὰ θέματα, τὰ ἤθελε ἀνηφόρια!

Καιρὸς δὲ μοῦ ἀπομνήσκαι νὰ τὰ πάρω ἕνα ἕνα. Μῆτε ἀξίζει. Ἐγὼ εἶμαι καὶ καλὸ παιδί. Σὰ δισταζα, σὰ δὲν εἶμουνε ὅλους διόλου βέβαιος γιὰ καμιὰ λέξιν, τὴν ἄλλαξα καὶ τούτῃ στὴ δέφτερη ἐκδοσὴ ἐδῶ, λ. χ. τὸ βιὸς (ἐκδ. α', σ. 72), ποὺ καὶ γι' ἀφτό μοῦ βιχτήσανε. Κι' ὅμως νομίζω πῶς δὲ γίνεται, καὶ θὰ τὰκοῦσα μὲ τὴ σημασίαν ποὺ τὸχῶ. Δὲν πειράζει. Ἄς λείψῃ μὴ λέξιν· ὁ πλοῦτος δὲ μὰς λείπει. Φτάνουνε πιά οἱ φιλονικίες. Γιὰ κάτι ἄλλα κι' ὄχι γιὰ τὰ αἰώνια γλωσσικὰ καὶ γλωσσολογικὰ, θέλω σήμερον νὰ σὰς μιλήσω. Μὲ τί τρόπο καὶ σκοπὸ ξαναδημοσιεῖω τὸ Ταξίδι μου, πῶς μὲ βοήθησε στὸ ξαναπέρασμα ὁ χρυσὸς μου ὁ Ἀργύρης, ἀφτά, σὰν τὰ γυρέετε, θὰ τὰ βρῆτε στὴν Ἀπολογία.*

* Τὴ σελίδωσιν τῆς Α' ἐκδ. μαζί μὲ τὴ σελίδωσιν τῆς Β', τὶς σημειῶναι στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, χωριστὰ, σ' ἕνα πίνακα συγκριτικὸν ἢ σ' ἕνα Συνταγισμὸν, ποὺ συνταί-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα Δρ. 10. — Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ
φρ. γρ. 10

20 λεπτά τὸ φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ: Στὰ κιάσκια τῆς Πλατείας Συντάγματος, Ὁμόνοιας, Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, Σταθμοῦ Ἰσχυροδρόμου (Ὁφθαλματρεῖο), Βουλῆς, Σταθμοῦ ὑπόγειου Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὸ καπνοπωλεῖο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα, Ἐξάρχεια) στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου (ὁδὸς Σταδίου, ἀντικρὺ στὴ Βουλῆ).

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστὰ κ' εἶναι ἐνδὸς χρόνου πάντα.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΠΡΑΜΑΤΑ

ΝΟΣΤΙΜΗ

Ἰστορία καὶ ἀληθινὰ Ρωμαϊκὴ πού μᾶς τὴ δηγύεται φαριδιὰ πλατιὰ καὶ μ' ὄλες τίς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες ἢ «Ἀκρόπολη» τῆς περασμένης Πέμπτης. Ἐνας, λέει, Ὑπουργὸς τῶ Νηυτικῶν διόρισε, δῶ καὶ εἰκοσιπέντε χρόνια, κάποιον φίλον του λογιστὴν σὺν Νηυτικῷ. Ὁ φίλος δὲν πρόφτασε νὰ καλοχαρῆ τὸ διορισμὸν του κ' ἐρχεται ἄλλος Ὑπουργὸς, βρίσκει τὸ διορισμὸν παράνομον καὶ τὸν ἀκυρώνει. Ὁ φίλος δὲν αὐτὸ ἤθελε· πέφτει ἀμέσως στὰ δικαστήρια κ' ὕστερ' ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια πού βαστάξανε οἱ διάφορες δίκες του κερδίζει σήμερ' αὐριὸν τὴν ὑπόθεσιν, τραβάει ἑκατὸ χιλιάδες ἀπὸ τὸ Δημόσιον καὶ παίρνει καὶ τὸ βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου—γιατὶ τόσα, λέει, θὰ κέρδιζε ἂν δούλευε τὸν καιρὸν πού ἐξόδιασε στὶς δίκες, καὶ τέτοιον βαθμὸν θ' ἔχε σήμερ, ἂν δὲν ἀκυρωνότανε ὁ διορισμὸς του.

Ὅταν κανεὶς γράφει, ἐννοεῖται καὶ ἀπαρχῆς πὼς

ριάζει δηλαδὴ τίς δύο τίς σελίδους. Καθὼς εἶπα στὴν Ἀπολογία, ἕκαμα Κατάλογο γιὰ κάτι λέξεις τοῦ Ταξιδιοῦ, μὰ ἐπειδὴ μερικὲς ἀπ' αὐτὰς βρίσκονται μόνον στὴν πρώτη ἐκδοσὴ, καὶ τίς ἀλλάξω στὴ δεύτερη, μπορεῖ κανεὶς πὺ ἐρκολε μὲ τὸν πίνακα νὰ κοιτῆ ποιά λέξη ἔχει στὸ πρῶτον Ταξίδι, καὶ ποιά μὴν ἔχει στὴν ἑξῆς. Ἡ Ἀπολογία δὲ λέει τίποτα γιὰ μιὰν ἄλλη μικροῦσαικὴ ἀλλαγὴ. Ἀφοῦ ἀκολουθοῦμε τὴν παλιὰ ὀρθογραφίαν πού συνηθίζετο περισπωμένην στὰ τελικὰ μακρόχρονα, εἴτανε σωστὸ νὰ γράψω μὲ περισπωμένην τὸ πού καὶ τὸ πῶς. Μοῦ δεῖξανε ὅμως πὼς μᾶς συμφέρει νὰ κρατήσουμε τὴν περισπωμένην μονάχα ὅταν τὸ πού καὶ τὸ πῶς εἶναι ὀρθωματικά. Θὰ πῆ, πὼς ἢ πῶς, σὺν χαρτὶ ἀπάνω, τὸ ἴδιον κάνει· λοιπὸν δὲν κερδίζουμε τίποτις· ποῖος θὰ προφέρῃ περισπωμένην; Κερδίζει τὸ μάτι· κερδίζει κ' ἡ προφορά. Σὰ μιλοῦμε, ἀλλίως μελωδοῦμε ἀναφορικῶς πού καὶ πού ῥωτηματικῶς ἴσα ἴσα τὸ διαφορετικὸν τὸ μελωδῆμα μᾶς τὸ φανερώνει κ' ἡ διαφορὰ τοῦ τόνου τοῦ τυπωμένου. Ἐπειδὴ κρατοῦμε κιάσας τὴν περισπωμένην ἐκεῖ πού τὴν εἶχε κ' ἡ ἀρχαία.—Τὸ πού πάλε, ὅπου τὸ εἶχα στὴ θέσιν τοῦ πῶς, τᾶλλαξα. Προτίμησα ὅμως νὰ μὴν ἀλλάξω ἄλλο ἐνὸς καὶ παντοῦ βέβαιον τὸ πολιτικὸν τὸ διῶ, νὰ διῆς, διῆς. Ὅχι, δηλαδὴ πὼς ἀπὸ παλιὰ συνήθεια μοῦ κοστίζει τάχα νὰ τὸ χαλάσω, μὰ γιατί δὲν ταιριάζει νὰ εἰμαστε ἀχάριστοι. Ἀφοῦ εἶμαι Πολίτης, σωστὸν νὰ μείνῃ στὸ πρῶτον μου τὸ βιβλίον κ' ἕνα θυμητῆρι τῆς ἀγαπημένης μου τῆς Πόλης, σὰ βούλλα του πρωτοχάραχτη.— Καίρουμαι πολὺ

Ἡ «Ἀκρόπολη» τελιώνοντας τὴ δῆγησίν της μᾶς συμβουλεύει νὰ καμαρώσουμε καὶ νὰ χροροτήσουμε τὸ Ρωμαϊκόν. Θὰν τὸ κάναμε καὶ ἂν δὲ μᾶς ἔλεγε, ὄχι γιατί παρόμοιες ἱστορίες γίνονται κάθε τόσο, ἀλλὰ γιατί δὲ βρέθηκε ἀκόμα ἕνας βουλευτὴς ἢ νομοδασκαλὸς νὰ μελετήσῃ τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα καὶ νὰ φροτώσῃ στὴν ῥάχην τοῦ Ὑπουργοῦ κάποιες εὐτύνες πού νὰν τοῦ δένουν κάπως τὰ χέρια καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφίνουνε νὰ ὀργιάζει ἔτσι ἀσυνείδητα.

Διορίζεις ἐτοῦτον παράνομον ἢ παύεις ἐκεῖνον παράνομον καὶ ὅμως τίς παρανομίες σου, πού γίνονται ἀπὸ κομματικὸς λόγους, τίς πλερώνει τὸ Δημόσιον ταμεῖο, δηλ. ἐμεῖς οἱ ραγιαδες σου πού μᾶς ξεζουμάζεις, μᾶς λιώνεις στοὺς φόρους γιὰ νὰ κάνεις ἢ ἀφεντιά σου τὰ κέρφια σου. Ἄ δώσει αὐριὸν ἕνας πατριώτης ἑκατὸ χιλιάδες γιὰ τὸ στόλον, θὰ χαλάσετε τὸν κόσμον, θὰν τὸν πῆτε ἐθνικὸν εὐεργέτην, θὰν τοῦ δώσετε παράσημον καὶ θὰν τοῦ στείλετε, μέσον τοῦ Σιμόπουλου, μακαρονιστικὸν γράμμα πού νὰν τὸ διαβάσῃ καὶ νὰ λιγώνεται ἀπὸ τὴ συγκίνησιν. Κι ὅμως οἱ ἑκατὸ χιλιάδες τοῦ πατριώτη δὲ θὰ ξοδιστοῦνε γιὰ νὰ γίνουνε πολεμικὰ καράβια, ἀλλὰ γιὰ νὰ ποζημιωθεῖ ὁ Παλαπαναγιώτης ἢ κανένας ἄλλος σὰν καὶ λόγον του, πού ἀδικοδιορίστηκε ἢ ἀδικοπαύτηκε—γιατὶ τὸ ἴδιον εἶναι, σώνει μοναχὰ πού στήν Ὑπουργικὴν πράξιν φωλιάζει τὸ ἄδικο.

Τὸ Κράτος ζητᾷ χρηματικὴν ἐγγύτησιν ἀπὸ κάθε φροτοματῆ γιὰ νὰ μὴν κάνει κανένα λοριστικὸν λάθος ἢ καμιά μικροκατάχρησιν, καὶ δὲ ζητᾷ τιποτα, οὔτε χρηματικὴ οὔτε, τίς περισσότερες φορὲς, ἠθικὴ ἐγγύτησιν ἀπὸ τοὺς Ὑπουργούς του πού διαχειρίζονται μιλιοῦνα καὶ κάνουνε λάθια, θεληματικὰ ἢ ἄθελα, μὲ τὸ σωρὸν. Παράξενα, μὰ γι' αὐτὸ καὶ Ρωμαῖκα, πράματα.

ΕΧΟΥΜΕ

λοιπὸν, καθὼς γράφτηκε κάπου, στήν Ἑλλάδα Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν... ὑποθέσεων τοῦ κόμματος.

Μὰ καὶ βρέθηκε τὸ ἀληθινὸν καλοῦπι, μποροῦμε νὰ χύσουμε σ' αὐτὸ καὶ ὅλα τᾶλλα ἐπίσημα ἀξιώματα.

Καθὼς λοιπὸν ἔχομε Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος, ἔτσι ἔχομε καὶ Ὑπουργὸν

πρέπει νὰ ξέρῃ τὴν γραμματικὴν τῆς γλώσσας πού γράφει. Μὰ δὲ φτάνει νὰ ξέρῃ τὴν γραμματικὴν, γὰρ νὰ γράψῃ βιβλίον, ἀμα δὲν εἶναι μόνον καὶ μόνον ἐπιστημονικόν, ἀν καὶ στήν ἐπιστήμην τὴν ἴδιαν χρειάζεται καὶ παραπάνω ἀπὸ τὴν ξερὴν ἐπιστήμην. Τὸ κατὰ ἀπὸ χρειάζεται ἀκόμη περισσότερο στὴν φιλολογίαν. Τί εἶμαι, γλωσσολόγος ἢ ψυχολόγος, ἐπιστήμονας ἢ ποιητὴς, καλὰ καλὰ δὲν τὸ κατέχω, νὰ σὰς τὸ πῶ. Ἴσως δὲν εἶμαι καὶ τίποτις. Ἐνα πρᾶμα νοιώθω, πὼς εἴτε λέξιν πιάνω νὰ φιλολογήσω εἴτε ἄθροῖνον ψυχῆ, διαφορετικὴ δουλειὰ δὲν κάνω καὶ ὅσο ἢ μὴ μὲ συνεπαίρνει, τόσο μὲ συνεπαίρνει κ' ἡ ἄλλη. Παλιὰ πρόληψιν κιάσας πὼς ἢ φαντασία, ἢ δημιουργικὴ φαντασία, δὲν παίζει ῥόλον, καὶ ῥόλον σημαντικόν, στήν ἀποκάλυψιν καθε ἀλήθειας. Καθὼς πλέκει

πού τάξωθηκα νὰ βγάλω ἀπὸ παντοῦ τὴν παράξενον λέξιν Γραικός, ἀντί τὸ Ρωμαῖκόν τὸ κυριαρχικόν, πού δὲν τολμοῦσα φαίνεται νὰ τὸ γράψω, πού δὲν εἶχε τότες καὶ πολλὴ πέρασιν, μὰ πού σήμερα νοιώθω πὼς μαζί μὲ τὴν ἱστορικὴν του σημασίαν καὶ ἔβριζ, τοῦ δώσαμε κάποιον ποιῆσιν. Στὸ ἀπὸ, ὅταν τάφτι μᾶς ἀκούει δίχως πρόληψιν καὶ πάθος, ἢ λέξιν ῥωμαῖκόν εἶναι καὶ πολλὴ ὁμορφὴ, ἔχει δικὴν τῆς ἀρμονίαν, γιατί πρέπει νὰ πῆ τὸ λόγο τῆς κ' ἢ τῆς γ, ὄχι πάντα καὶ πάντα ὁ δασκαλισμός.

τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος (κοίταξτε διπλωματικὲς μεταθέσεις, κομματικὲς παρασημοφορίες κτλ.), καὶ Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος, καὶ Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης τοῦ κόμματος, καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ' ἐκπαιδευτικῶν τοῦ κόμματος, καὶ Βουλῆν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κόμματος, καὶ τράβα κορδέλλα ἀφοῦ κάθε Ὑπουργεῖον καὶ κάθε δημόσια ὑπερσία στὸ Ρωμαϊκόν πηγάζει ἀπὸ τὸ κόμμα καὶ γιὰ τὸ κόμμα γίνεται.

Μεγαλύτερη ἀλήθεια ἀπ' αὐτὴν δὲν ἔχει ξαναεπωθεῖ.

ΜΙΑΝΣΕ

κι ὁ κ. Δεληγιώργης στὴ Βουλῆ καὶ τὰ πρόκοψε ἴμῃ τῆ φωτεινότητι γνώμῃ του νὰ φτιάξουνται τὰ παπούτσια τῶ στρατιωτῶν στὸ Ἐξωτερικόν, γιὰ νὰ δυναμώσῃ βέβαια, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἡ Βιομηχανία τοῦ τόπου μας!

Μπορεῖ, δὲν ξέρομε, νὰ χεῖ δίκιον ὁ κ. Δεληγιώργης καὶ νὰ μᾶς συμφέρει νὰ φέρουμε ὅλα τὰ χρειάζομενά μᾶς ἀπ' ἔξω, μὰ καλὸ θ' ἔτανε ἢ ἀρχὴ νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς βουλευτάδες, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ παπούτσια, ἀφοῦ ὡς τώρα ἀποδείχτηκε πὼς δὲν εἶναι καὶ τόσο φίνε οὔτε τόσο φτηνὴ ἢ ἀεγχώριος παραγωγὴ τῶ βουλευτάδω μας.

ΠΡΟΔΟΤΗΣ

ὁ Καζάκης, γράφουν οἱ «Καιροὶ» τῆς Τρίτης, γιατί σὲ κάπιο λόγο του δὲ μᾶς ἔδωσε ἀλάκαιρον τὴ Βορεινὴν Μακεδονίαν μὲ ἄριστον καὶ κάπιο κομάτι, γιὰ ψυχικόν, στοὺς Βουρτζαροὺς.

Τὸ μοῖρασμα τῆς Μακεδονίας μὲ λόγια καὶ μὲ ἄρθρα εἶναι δικὸν μᾶς χέρισμα, καταντὶ Ρωμαϊκόν. Οἱ ἄλλοι λαοὶ τίς τέτιες μοιρασιάς τίς κάνουνε, θαρροῦμε, μὲ τὸ σπαθὶ καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ πύδ σίγορες.

ΑΠΟΨΕ

Στὴν Κρ. Κυριακίδην

Ἀπόψε τὰ γιοῦλια θὰ χύσουν τὸ μῦθον πού μὲς στήν καρδίαν τους κρατοῦνε κλεισμένον καὶ ὀρθοῦν τ' ἀπόδονα στὴ χλόαν πού θὰ γέρω νὰ πούν τὸ τραγοῦδι πού τόσο προσμένον

ἕνα ῥομάντσο, ἔτσι καὶ τὰ ἱστορικὰ σὰ φαινόμενα τὰ συνταιριάζεις. Λογικὴ παντοῦ θέλει, γιὰ νὰ βγῆ τὸ συμπέρασμα σωστόν. Θέλει καὶ ἀγάπη Ὁραϊκὴ τὸ ξεδιάλιξε ὁ Παλαμάς· αἰτομαζοῦμε καὶ τᾶρθρα μᾶς, καθὼς συνθέτομε καὶ τὰ τραγοῦδια μᾶς. Μὲ τὸν ἔρωτα καὶ μὲ τὸ μῆθισιν. Ὅπως ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ πύδ ἐλευτέρον φτεροῦσμα τοῦ ποιητῆ μπορεῖ νὰ κρύβεται ἢ καλομετρημένη τοῦ κριτικῶν παρατήρησιν, ἔτσι κ' ἕνα ἄρθρον πεζογραφικόν δουλεμένο, καὶ μὲ ὄλην του τὴν δασκαλικὴν μορφήν, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἕξον πρὸς κάποιον δημιουργικὴν πνοήν, καὶ πρὸς τὴν Ποίησιν νὰ στέκη πολὺ πύδ κοντὰ καὶ ἀπ' ὅσον κανεὶς ὑποψιάζεται. Πολλὲς φορὲς τυχαίνει νὰ τὰ ζυγιάζομε τὰ τραγοῦδια μᾶς καὶ νὰ τραγοῦδαμε τᾶρθρα μᾶς. (Νουμάς, ἀρ. 140, 1905).

Νὰ μὴ σὰς τὸ κρύφω, ἐγὼ τὸ Ταξίδι μου, σὰν τὸ γράψω, θέλησα νὰ τὸ τραγοῦδήσω. Μπορεῖ νὰ γελιοῦμαι καὶ νὰ μοῦ πῆτε σεις πὼς ἢ ἀπαίτησιν μεγάλη νὰ γυρέσω νὰ περᾶσω ἔξωθεν καὶ γιὰ ποιητῆς. Μὰ τί νὰ σὰς κάρω πού τὴν ἀπαίτησιν τὴν ἔχω; Τὸ δῆλωσα καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκδοσὴν «Τὸ βιβλίον μου εἶναι παραμῦθον, ὄχι ταξίδι (σ. δ')... ἀπὸ τὸ βιβλίον, μόνον ὅτι ἔχει βᾶσιν τὴν γραμματικὴν, γράφθηκε μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ μπορέσῃ, ἀν εἶναι δυνατόν,

Απόψε στ' απόψερο άκρογιάλι το στεϊρο
θάροθ ή μανροϊόρα—χαμογέλιο θλιμένο—
τόν πένθομο πέπλο νά βγάλη—κ' οι πόθοι τριγύρω
στή γή πού θάρραξη θά πλέξουν χορό μαγεμένο.

* Απόψε κι άν έπεσον ό ήλιος στη δύση
θαρθή κάπιο άστέρι τὸ ήδω πιδ χουσό νά χαρίση
κι' άν έρθη στα πλοία άνθομένο λαγκάδι
—τὴ λάμπη νά δόση τῶν άνθῶν—τὸ σκοτάδι
τοῦ δόλωμου χάρου μαγνάδι—
κάπιο άλλο σκοτάδι σὲ λίγο θά δόση.

Βόλος

ΤΑΚΗΣ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΝΕΑ ΕΡΓΑ

Τὸ θέατρο τῆς «Νεαπόλεως» πὺ παίζει ὁ θια-
σος τῆς Κατ Βερώνη, ἄρχισε τὴν παρασμένη Πέμ-
τη μὲ τὸ νέο δράμα τοῦ Ἐρβιέ ἢ Ἐφύπνιση.
Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ, καθὼς ὅλα σκεδὸν τοῦ Γάλλου
συγγραφέα, εἶναι ἀπάνου σ' ὀρισμένο θέμα γραμμένο,
σ' ἕνα πρόβλημα, νά ποῦμε, πὺ τὸ ζετᾷ στη
σκηνή, τὸ ἀναλύει, καὶ προσπαθεῖ νά δώση τὴ λύση
του. Κατὰ πόσο τώρα τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς συγγρα-
φῆς δραμάτων μὲ κοινωνικὰ ἢ ἠθικὰ προβλήματα
γιά βᾶση, πὺ φαίνεται πὺς κατὰ προτίμηση ἀκο-
λουθοῦν οἱ Γάλλοι, σὺβιθαζεται μὲ κάποιους κανόνες
τῆς Τέχνης, εἶναι ζήτημα πὺ θ' ἀπασχολῆσι μιά
μέρα, κ' ἄρχισε μάλιστα ν' ἀπασχολῆ, τὴν κριτι-
κή. Φυσικὰ πολὺ μεγάλη πρέπει νά εἶναι ἡ δύναμη
τοῦ συγγραφέα πὺ θά καταπιστῆ νά γράψῃ ἕνα
τέτιο ἔργο-πρόβλημα καὶ δε θ' ἀνακατέψῃ μέσα τὸν
ἑαυτὸ του, τίς ἰδέες του, τίς ἀδυναμίες του. Κι' ὅ-
μως γιά νά εἶναι τὸ δράμα, δράμα κ' ὄχι μᾶθημα
ἠθικὸ, πρέπει ὁ ποιητὴς ἀντικειμενικὰ νά παίρῃ τὸ
ζήτημα καὶ νά βᾶξῃ στη σκηνὴ ἀπάνω τύπους καὶ
σκηνές τῆς ζωῆς, ἀφίνοντας τὴ φιλοσοφία τοῦ ἔργου
νὰ βγαίῃ μονάχη τῆς σύφωνα μὲ τοὺς ὄρους τοῦ
βίου καὶ μὲ τὸ χαραχτήρα τῶν ἡρώων του. Μὰ τίς
περσύτερες φορές στα τέτια δράματα βλέπομε μόνον
τὴν ἰδέα τοῦ συγγραφέα, τὴν καθαρὰ ὑποκειμενικὴ
του ἰδέα, πὺ σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τὴν ἀναλύει, τὴν
ζετᾷ κ' ἀναγκαζει τὰ πρόσωπα νά κουνιῶνται,
ἀπάνω στη σκηνὴ σύφωνα μὲ τίς ἀδυναμίες του, τὴν
αἰσθητικὴ του καὶ τὴ σκέψη του πὺ τὸν ἔφερε στη
λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ. Καὶ τὴ λύση αὐτὴ

νά διασκεδάσῃ τὸν κόσμο μὲ λίγη φαντασία καὶ
ποίηση (σ. 258). Καὶ στην ἀρχὴ λοιπὸ καὶ στό τέ-
λος ἀπὸ ἔλεγα στη μέση προσπαθησα μάλιστα καὶ
νά τὸ δείξω, πὺς ἔνοιωθα κάπως ἀπὸ ποίηση.

Ἔτυχε ὡςτόσο μιά μέρα νάκοῖσω ἀπὸ κάπιο
φίλο μου ἕνα λόγο, ἕνα ἀπὸ κείνους τοὺς λόγους
πὺ ἔτσι, στα καλὰ καθούμενα, σὺ ξανοίγουνε ἀρκ-
νέρωτους κόσμους, εἶναι ἄξιοι νά σοῦ ἀλλάξουνε καὶ
τὴν πίστη, γιὰτὶ σὲ κάνουνε νά καταλάβῃς, ὄχι ἕνός
ἀτομοῦ παρὰ ἕνός τόπου ἀλκκαίρου νοῦ καὶ ψυχῆ.
Πρέπει ὄμως πρῶτα νά μαθετε πὺς ὁ φίλος μου ἀφτός
εἶναι ὁ ἴδιος ποιητὴς, ἄγνωστος ἕως στους περισσό-
τερους, μὰ νά μὴ θαρροῦμε πάλε πὺς ὁ ἀθημοσίε-
φτος ἢ καὶ λίγο δημοσιεμένος ποιητὴς δὲν ἀξίζει
κάποτες τοὺς ἄλλους. Ὁ δικὸς μου μάλιστα ἔχει αἰ-
σθημα τόσο φινό, τόσο ἀψηλὴ καὶ σίγουρη ἀντίληψη
τῆς τέχνης, πὺ πολὺ σπάνια τὴ βρίσκεις. Εἶναι καὶ
κριτὴς πρώτης τάξης, ἔνοεῖται καὶ δημοτικιστὴς.
Τὸ Ταξίδι μου τὸ διάβασε ἀμέσως, ἀμέσως τοῦ ἄρε-
σε, ἀμέσως μὲ ἔγραψε χίλιε δυὸ νά μὲ τὸ παινήσῃ,
νὰ μὲ πῆ πὺς μπῆκε στό νόημα, πὺς ἡ μόνῃ γλώσσ-
α εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πὺς ὁ ἀγώνας εἶναι ἀγιος καὶ
μεγάλος.

Περνοῦνε δέκα χρόνια. Ὁ φίλος μου ξαναδιαβάει

δὲ τὴν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀπὸ τοὺς χαραχτή-
ρες πὺ πήρε, ἀπ' τὴν πλοκὴ τοῦ ἔργου, μὰ μόνον
ἀπ' τὴ φιλοσοφικὴ ἐξέταση τοῦ ζητήματος. Γι' αὐτὸ
καὶ τὰ τέτια ἔργα εἶναι σκεδὸν πάντοτε στους τύ-
πους τοὺς ψεύτικα, γιὰτὶ οἱ τύποι αὐτοὶ φαίνονται
κομμμένοι ἀπάνω στην ἰδέα τοῦ δραματοῦ καὶ δημι-
ουργημένοι ἔτσι στην ψυχὴ τοῦ συγγραφέα ὡστε νά
ὑπερετήσουνε μόνον σὰ νεβρόσπαστα τὴν πλοκὴ τοῦ
μῦθου.

*

Ἡ «Ἀφύπνιση» βέβαια τοῦ Ἐρβιέ ἂν καὶ ἀνή-
κει στη σειρά τῶν ἔργων αὐτῶν δὲν ἔχει ὄμως τὰ
ἐλαττώματα πὺ ἀνάφερα παραπάνου. Τὸ πρόβλημα
πὺ βᾶζει στη σκηνὴ ὁ συγγραφέας εἶναι ἄρκετὰ πα-
λιό. Ὁ ἥρωάς του πρέπει νά διαλέξῃ μεταξὺ ἔρω-
μένης καὶ δόξας. Στην ἀρχὴ διαλέγει τὴ γυναίκα,
ὕστερ ἀφυπνίζεται ἀπ' τὸ ἐρωτικὸ μεθῆσι καὶ τρέχει
στη δόξα. Ἡ πρώτη πράξη εἶνε μονάχη γιά νά
μᾶς μπᾶσῃ στην ὑπόθεση καὶ στην ἰδέα τοῦ ἔργου.
Ἡ δεύτερη ἔχει μιά δραματικώτατη σκηνὴ μεταξὺ
πατέρα καὶ γιοῦ πολὺ τεχνικὰ, πολὺ ἀπλά, βαλ-
μένη. Ἡ τρίτη πέφτει λίγο, πάντα ὄμως ἔχει ἕνα
ὑπέροχο διάλογο μεταξὺ μητέρας τώρα καὶ κόρης.
Ἡ γυναίκα κλαίει τὸν ἔρωμένο τῆς πὺ τονε νομί-
ζει πεθαμένο κ' ὄμως θυμάται ὅτι εἶναι μητέρα
καὶ μὲ τὸ θάνατο στην ψυχὴ τῆς στολιζεται νά πάῃ
στο χορὸ μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴ κρέμεται ἡ
ἐρωτικὴ ἐπιτυχία τῆς κόρης τῆς. Στιγμὴ μεγάλη
τοῦ ἔργου, ἀνεκμετάλευτη ὄμως ἀπὸ τὸν ποιητὴ πὺ
τοῦ χρησίμεψε μονάχη γιά νά βρῇ τὴν ὀλίγη τρα-
βηγμένη κ' ἀδύνατη λύση.

Ὁ ἔρωμένος τῆς τρέχει στό σπίτι νά τὴ δῆ, νά
τῆς πῆ ὅτι δὲ σκοτώθηκε, νά τὴ σώσῃ ἕως ἀπ' τὴν
αὐτοκτονία· γιὰτὶ νομίζει πὺς εἶναι ἀδύνατο ἡ
ἀγαπημένη του νά ὑποφέρῃ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου
του. Κι' ἄξαφνα τὴ βλέπει στολισμένη, ἔτοιμη γιά
τὸ χορὸ. Μποροῦσε ἕως ἰδῶ μὲ δράση νά τελειώσῃ
τὸ δράμα μὲ τὴν ἀντίθεση αὐτὴ τοῦ αἰσθηματος
πὺ γενιέται στην ψυχὴ του. Δὲ γίνεται ὄμως ἔτσι,
ὁ συγγραφέας τραβάει λίγο τὴ σκηνὴ, ἀλλάζει τὸ
μοτίβο καὶ λύνει τὸ ἔργο μὲ κάτι θεωρίες πὺ λείει
ἡ γυναίκα καὶ κάτι κούρια λόγια πὺ ἀπαντᾷ ὁ
ἄντρας. Δηλαδή ἀφυπνίζονται κ' οἱ δυὸ ἀπ' τὸν
ἔρωτά τους, μὰ γιὰτὶ; Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται στα
φιλοσοφικὰ λόγια τους πὺ δὲν εἶναι καὶ τόσο εὔ-
κολο νά καταλάβῃ κανεὶς τὴ σημασία τους. Τέτια
λύση ἀδικεῖ βέβαια τὸ ἀρκετῆς ἀξίας αὐτὸ ἔργο.

τὸ Ταξίδι καὶ μὲ γράφει μίση σέλλα πὺ μὲ ἔλε-
γε γιά τὸ ζήτημα, καὶ τὰκόλουθα λόγια: «Τοῦ κά-
κου! Εἶσαι ποιητὴς».

Τὰ συλλογίστηκα πολλές φορές ἀπὸ τότες τὰ
λόγια του ἀφτά, κ' ἔφτασα νομίζω σ' ἕνα δυὸ συμπε-
ράσματα, πὺ ἕως ἄχαμνὸ δὲν εἶναι νὰ τὰ ζετᾷ-
σουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ, γιὰτὶ ἔχουνε γενικὴ σημασία,
τουλάχιστο καθὼς τὰ βλέπω τὰ πράματα. Τὸ ζή-
τημα τὸ γλωσσικὸ ἔχει τὰ ψυχολογικὰ του. Ἀφτά
θὰ μελετήσουμε, κ' ἔτσι μπορεῖ νά βρῶμε ματιὰ
βαθῆτερη καὶ στη σημερινὴ ψυχολογία τοῦ Ρωμιοῦ.

Τὸ πιὸ περιεργό, τὸ πιὸ ἀπίστευτο πὺ ἀκολου-
θησε στο περιεργό ζήτημα, μὲ φαίνεται πὺς δὲν
τὸ παρατήρησε ὡς τώρα κανένας. Καὶ φυσικὸ νά μὴν
τὸ παρατηρήσῃ, ἀφὸ ὁ καθένας ἔβρισκε πὺς ὅλα εἴ-
τανε σὲ τάξη ὅπως εἶτανε, ὅπως τὰ συνήθισε καὶ δὲν
μποροῦσε νά τὰ φανταστῆ ἄλλιως. Δὲ θέλω νά κατη-
γορήσω τὸν Κοραῖ· ὁ Κοραῖς εἶχε μᾶθηση, δὲν τοῦ
ἔλειπε καὶ κάποια ἐπιστημονικὴ ἀξία ἢ σὰν προτι-
μᾶτε, κάπιο μύρισμα τῆς ἐπιστήμης. Εἶτανε ἱκανὸς
νά σοῦ διορθώσῃ κ' ἕνα κείμενο ἀρχαίον, νά σοῦ βρῇ
τὴ σωστὴ διόρθωση. Στην Ἐδρώπη ὀνομάζουνε φιλό-
λογους ἢ philologues, ὅσους παίρνουνε γιά βᾶση

* Ὁ τονισμὸς τῆς καθαρῆς θεωρίας, φιλόλογος, εἶναι

Οἱ ἠθοποιοὶ εἶναι κρίμα ὅτι ἔπαιζαν πολὺ ἄσκη-
μα. Ὁ κ. Γεννάδης τίποτα, τίποτα δὲν κατάφερε
νά μᾶς δείξῃ. Στη δεύτερη πράξη, στη δραματικώ-
τατη σκηνὴ μὲ τὸν πατέρα του, φωνές μόνον, φωνές,
τίποτ' ἄλλο. Ὁ κ. Σταυροπούλος λιγώτερο κακός.
Ἡ Κα Βερώνη ἄρκετὰ καλὴ στην ἀρχὴ τῆς δεῦτε-
ρης πράξης. Στὸ τέλος ὄμως, ὅταν τὴ διώχουν ἀπ'
τὸ σπίτι, πὺ νομίζει πὺς ἐσκότωσαν τὸν ἔρωμένο
τῆς, μερικὲς κινήσεις τῆς, καὶ τὸ τρίκισμα, τὸ λι-
γάκι ἀτεχνό, ὅσο νά φύγῃ, τὴν ἀδίκησαν ἄρκετὰ.
Στην τελευταία πράξη ἔπαιξε μὲ ἀρκετὴ φυσικό-
τητα. Ἐκεῖνο πὺ καταπτάει ἀνυπόφορο στην Κα
Βερώνη εἶναι ὁ τρόπος πὺ ἔχει γιά νά προφέρῃ κα-
θαρὰ καὶ χωρισμένα τίς λέξεις μὲ τὸ ξεχωριστὸ τῆς
τονισμὸ καθμιὰ χωρὶς νά παραλίπη ὄυτε τὸ τελι-
κό ν. Νομίζει κανεὶς πὺς κάνει μᾶθημα γραμματικῆς.

*

Ἡ μεταφραση ἀπελιπιστική. Ὁ κ. Βεργόπουλος
λέει πὺς δὲν τὸ μεταφράσει αὐτὸς, καὶ τὸ πιστεύουμε!
Ἀδιόφορο! εἰμεις ξέρομε τότε μόνον ὅτι ἡ μεταφρα-
στικὴ φήμα Βεργόπουλος δὲν προμηθεύει μεταφράσεις
καλῆς ποιότητος καὶ συβουλεύουμε τοὺς θιασάρχες νά
διαλέγουνε ἄλλοτε καλύτερες φήμες.

*

Ὁ Ροβέρτος Μπρακο εἶν' ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ
ἀγαπημένους δραματικούς τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖνο πὺ
ξεχωρίζει τὰ ἔργα του εἶναι ὁ κομψὸτατος, ὁ χαρι-
τωμένος διάλογος, ἡ μοναδικὴ τέχνη του στην πλο-
κὴ τῆς ὑπόθεσης, καὶ τὸ σπιθόβολο πνεῦμα του πὺ
καταφέρνει μέσα στην πιὸ βγενικὴ φράση νά κρῖθη
τὰ χυδαίότερα πράματα. Ὅλα του σκεδὸν τὰ ἔργα
εἶναι παραδείγματα κωμικῆς λεπτότητος καὶ βαθύτα-
της σατυρικῆς δύναμης. Τὸ σφιχτὸ δέσιμο τῆς ὑπό-
θεσης εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ τοῦ
ταλέντου του. Στ' ἀριστοῦργημα του «Ἡ Ἀπιστη»
(L'infedele) πὺ τὸ ἔπαιξε κ' ἡ «Νέα Σκηνὴ»
καταφέρνει μέσα σὲ τρεῖς μεγάλες πράξεις νά κρατᾷ
τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινῦ μὲ τρία μονάχη πρόσωπα.
Τόσο σφιχτὸ εἶναι τὸ δέσιμο τοῦ μῦθου, καὶ τόσο
δυνατὸς καὶ συναρπαστικὸς ὁ διάλογος. Ἐγραφε
πολλὰς κωμωδίες καὶ δράματα, μὰ ἡ ἐπιτυχία του
εἶναι ἡ κωμωδία μὲ τίς ἐλαφρὲς δραματικές σκηνές
κατὰ τὸ εἶδος τῆς «Ἀπιστη». Ἀνάμεσα στα ἔργα
του σημειῶνουμε τὴν κωμωδία «Τέλος τοῦ ἔρωτα»
καὶ τὰ δράματά του «Μιά γυναίκα» καὶ «Δὸν Πέ-
τρος Καρούσο». Τὸ συμβολικὸ τοῦ δράματος «Ὁ Θριάμ-

τῶ σπουδῶ τους, ὄχι τὰ λόγια ὄυτε τοὺς λόγους ὄυτε
τὸ λόγο, καθὼς ταχὰ τὸ δηλώνει ὁ κτωπὸς ἀταίρια-
στος ὄρος, παρὰ ὅ,τι γραφτὸ ὑπάρχει, ἐπειδὴ τὸ κά-
τω κάτω ἡ philologie εἶνε ἰερότερο, ὅπως κ'
ἂν τὸ γυρίσῃς, κ' ὁ φιλόλογος ἢ philologue
τέτοια δουλειὰ κάνει, ἀφὸ στῆρίζεται εἴτε σὲ κώδι-
κα, εἴτε σὲ πάπυρο, εἴτε καὶ σ' ἐπιγραφή, ὅταν τὴ
χῆ. Ρωμαίικα θὰ τὸν ποῦμε γραφοδίφης, καὶ σκο-
πὸ δὲν ἔχω νά τὰναίρεσω πὺς γραφοδίφης μὲ ἕνομα
στάθηκε ὁ Κοραῖς.

Ἄνοιξτε τώρα τὰ βιβλία του. Σας τὸ λέω δίχως
πάθος κανένα, κ' ἄμα μὲ ρίξετε καὶ σεῖς κάθε πά-
θος ἀλάργα στό γυαλό, θὰ μὲ τὸ μολογήσετε πὺς
στα βιβλία τοῦ Κοραῖ δὲν πρέπει νά γυρέβουμε τί-
ποτα πὺ νά μοιάξῃ μὲ τὴν τέχνη, μὲ ποίηση, μὲ φαν-
τασία, τίποτα πὺ νά σοῦ δείχῃ τὸ φιλόλογο, γιὰτὶ

εἶδος ψεφτιά, γιὰτὶ τόμαθε παροξυτόνο (philologue, ἢ fi-
lolog), κ' ἔτσι τόλεγε πρῶτα ἔτσι τῶς καὶ τὸ Λε-
ξικὸ τοῦ Κορομπᾶ (Λεξ. γαλλοελλην... Μ. Γ. Σχινᾶ
καὶ Ι. Ν. Λεβαδέως. Ἀθ. 1861), «philologue, φιλόλογος,
παροξυτόνο» ἔπειτα θέλησε ἡ καθαρῆς θεωρία νά τὸ ξελλη-
νίσῃ σὰ νά τὰνακάλυψε μοναχὴ τῆς. Τὸ βάζουμε προπα-
ροξυτόνο ἰδῶ γιά νά δειξοῦμε τὴ διαφορά μὲ τὸ φιλόλογο,
τὸν παροξυτόνο, πὺ εἶναι ἡ ἀλήθεια.

θος» είναι μια λεπτότατη ανάλυση της ανθρώπινης ψυχής, ο διάλογος όμως καταντά λίγο μονότονος κ' οι χαρακτήρες του δεν είναι πάντοτε αληθινά χαραγμένοι. Αυτό άλλως τε δεν είναι προτέρημα του Braccio. Καθώς η «Απιστη» έτσι κι' όλα του σκεδόν τα έργα δεν έχουνε την αλήθεια για συστατικό τους. Αδιάφορο όμως, μέσα στην ακατάσχετη πλημμύρα της Γαλλικής φάρσας με τα συνειθισμένα άστεία και τις αιώνιες παρεξήγητες, ο Μπράκο, ο καθαυτό βαφτισμένος στην κομψότητα και στη χάρη του Ιταλικού πνεύματος, και ξεχωριστά του Ναπολιτανικού, έρχεται σά αυτήρας μας να μάς δείξη ότι αρκετά πιά μπουχτίσαμε με τη Φραντσέζικη έξυπνάδα κι' ότι καιρός να μάς έρθη και το άρωματισμένο απ' τις μυρωμένες αύρες της Νεάπολης χιούμορ.

*

Το «ξένο φρούτο» καθώς ίσως πολύ κατά λέξη μεταφράστηκε τό (il fruitto acerbo) είναι κι' αυτό από τις νοστιμώτερες κωμωδίες του. Η Κυβίλη τελεία στο ρόλο της. Έπαιξε με πολύ τέχνη και φυσικά, όπως πάντοτε, με πολύ χάρη. Το φόρτε της εΐτανε στη δεύτερη πράξη που έκανε το κοριτσάκι μ'α και στην τρίτη πολύ φυσικά μάς έδωκε το χαρακτήρα της ηρώιδας του Μπράκο, τον περήφανο κι' αξιοπρεπο. Ο κ. Μυράτ δεν εΐτανε κακός μ'α τί είναι πάλι ζυτή ή μανία του να γυρίζη όλους τους ρόλους του στον κουτό; Ίσως ο Μπράκο έτσι να φαντάστηκε το «Νίνο» του «Ξένου φρούτου» μ'α και τις προάλλες στο «Χρυσό μου» του Ένεκέν πάλι κουτό τον είχε κάνει το ρόλο του. Ο κ. Σαγιώρ άδικείται, άδικείται πολύ απ' τη φωνή του κ' είναι κρέμα για ένα τόσο καλό ήθοποιό. Ο κ. Καλογερίκος καλός. Η κ. Πουλοπούλου που ντεπουιάρισε δεν έπαιξε άσκημα για πρώτη φορά, χρειάζεται όμως περσότερη μελέτη καθώς κι' όλοι οι άλλοι που φαινότουσαν ότι δοκιμή έκαναν, κι' έχι «πρεμιέρα» έδιναν.

*

Στο παλιό «Βαριετέ» ο θίασος του Λεπενιώτη έπαιξε τη «Σκιά» του Γερμανού Διντάου. Ο συγγραφέας αυτός εΐν' άνακατεμένο όλίγο το παλιό πνεύμα με το καινούριο. Τα πρώτα του δράματα Μαριόν (1868) Μαρία και Μαγδαληνή (1872) Μιά έπιτυχία (1874) έγιναν δεχτά μ' ένθουσιασμό σ' όλόκληρη τη Γερμανία. Στην πρώτη αυτή περίοδο του σταδίου του είχε μεγάλη επίδραση της Γαλλι-

κής φιλολογίας. Τα τελευταία του δράματα «Ο ήλιος», ή «Σκιά», ή «Άλλος» είναι περσότερο Γερμανικά και με λεπτότερη τέχνη γραμμένα· ή έπιτυχία τους όμως εΐτανε πολύ μικρότερη από τα πρώτα.

*

Η «Σκιά» του παίχτηκε ύποφερτά από τους ήθοποιούς του Βαριετέ. Το έργο όμως δικαιολογεί τό όχι και πολύ εύνοικό κριτικό του όταν πρωτοφάνηκε στην πατρίδα του. Ο συγγραφέας πλέκει όλόκληρη τραγωδία χωρίς να υπάρχουν τα στοιχεία της πλοκής. Ένα άπλούστατο επεισόδιο κοινότατο στα φιλελεύτερα χρόνια μας έδωκε άφορμή στο πλέξιμο μιας τραγικώτατης ιστορίας. Οι σκηνές ακολουθούν ή μια τη άλλη όλίγο επιπέλαιες και πολύ δραματικές χωρίς βάθος, χωρίς αίτια κάπως σοβαρή, που θα τις δικαιολογούσε· εΐν' αλήθεια ότι κάπου κάπου όταν λησμονήσει κανείς τη κεντρική ιδέα του δράματος και προσέξει μόνο στη σκηνή, έτσι απλά καθώς ξετυλιγούνται, συναρπάζεται από την άνησχη Τέχνη του συγγραφέα που τόσα αισθήματα και πάθη και σύγκρουσες μάς παρουσιάζει. Μ'α ή ψυχή που δίνει ζωή στο έργο είναι τόσο αδύνατη ώστε κι' οι ωραίες αυτές σκηνές όσο κι' αν φχαριστούνε προκαλούνε όμως τη φυσική έρώτηση· Γιατί γίνονται; Ο κ. Λέων αρκετά καλός χωρίς ν' άποκλείσουμε την ιδέα ότι μπορούσε να εΐταν καλύτερος. Η Κα Δημοπούλου φαινότανε σά βαρυστιμένη γι' αυτό κι' έπαιξε κουρασμένα, βαρετά. Νομίζουμε όμως ότι αρκετά προσόντα για ήθοποιό έχει ώστε, αν θελήσει, να παίξη καλά. Η Κα Σταματοπούλου έχουμε την ιδέα ότι αν μελετούσι περσότερο, αν πρόσεχε λίγο ακόμα στο σπουδαιότατο ρόλο της, θα πιτύχαινε κάπως καλύτερα.

Όσο για την κ. Μ. Κολυβά χαιρούμαι που μου δίνεται άφορμή έδω—στην πιο άμερόληπτη για τους ήθοποιούς μας στήλη—να τη συχαρώ από πριν για τό μέλλο της. Θα έλεγα και για τό παρόν της, μ'α είναι τόσο μικρή ακόμα και τόσο άμαθη από σκηνή που δεν πρέπει να τ'ην ξαφνιασουμε από τώρα με μεγάλα λόγια. Χαρίσματα έχει πλήθος για να ξεχωρίση μ'α μέρα και για ν' αναδειχτή. Η φωνή της είναι ό,τι καλύτερο μπορεί να επιθυμήση μ'α τεχνίτρα της σκηνής. Μ'α όλ' αυτά δι σημαίνουν τίποτα, τίποτα, χωρίς συστηματική, έπιστημονική μελέτη και μόρφωση. Προχτές λόγου χάρη στη «Σκιά» δεν έπαιξε καλά γιατί δεν είχε τον κατάλ-

ληλο άνθρωπο να της πη πως θα παίξη. Λοιπόν τί ωφέλει; Έκείνο που πρέπει να ευχηθούμε έμεις όλοι οι φίλοι του θεάτρου είναι να πέρη σε καλά χέρια. Σι' κανά Χρηστομάνο, σε κανά Οικονόμου, σ' έναν άποιοδήποτε τέλος πάντων που να ξέρη από θεάτρο. Τίποτ' άλλο.

Α. ΣΙΓΑΝΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΨΕΝ

Άν δε ξεχάσης, στείλε μου μαντάτα από τον Άδη·
Ο Μιστριώτης—γράψε μου μαζί με τ'άλλα νέα σου—
Άλήθεια πως παράγγειλε με τον Άντωνιάδη
Στέν ξάδερφό του Σοφοκλή να μ'α γενή παρέα σου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σου γράφουμε κ' οι δύο μαζί.
Όσα ρωτάς, αλήθεια . . . .
Μ'α αυτός ο ξάδερφος ποιός είναι; . . .
Κεράτσο σ'α κουράγιο του!
Όταν έρθη στον τόπο που βρισκόμαστε
λογαριάζομαστε.

Περσότερα δε γράφουμε
γιατ' εμ'αστε στα πράματα,
έδω τό ρίξμε στο γλεντι
κι' άφισαμε τα δράματα.

Σοφοκλής—Ίψεν
Για την αντίγραφη
ΘΑΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Η ΑΣΠΡΗ ΓΕΝΙΑ

(Δεξιόλογ)

Ξηγούμε δώ μερικές ακόμα Θεσσαλικές λέξεις που βρίσκονται στο δέγλημα του Σπήλιου Άνθια «Η Άσπρη Γενιά» («Νουμά» φύλλα 200 και 201).

Άντρέλα=ελιά που ή φυλλωσιά της έχει σκίμα νυτελλοειδές, καθώς τό λένε στην Έπιστήμη.

Βρακούσω (και βρακάτη) = ή κότα (ή κι άλλο πουλί) που έχει φτερά στα πόδια σ'α βράκες.

Γιορέμπατο=γχερμένος.

Γιαλουρίζω (και γκαλιουρίζω) = μόλις βλέπω. Τό λένε σ' όποιον κοιμάται κ' έχει λίγο άνοιχτά τα μάτια ή σ' όποιον μόλις ξεχωρίζει τίποτα μ'α στο σκοτάδι.

littérature νομίζω πως ταιριάζει να όνομαστή φιλόλογος, αφού ίσια ίσια ο φιλόλογος άνάγκη καμιά δεν έχει να βασιστή στα γραφιά, παρά ή σπουδή του κ' ή άγάπη του είναι ο λόγος ο ζωντανός. Άλλο λοιπόν ο γραφιοδίφης κι ο φιλόλογος άλλο.

Δε θάδικήσουμε μήτε τον κ. Κόντο, λέγοντας πως και στα δικά του τα συγγράμματα φιλολογία καμιά δεν υπάρχει, καμιά ποίηση, τέχνη καμιά. Ός-τόσο ξέρουμε πως ο Κοραής όσο κι ο Κόντος θελήσανε να ταχτοποιήσουνε τη γλώσσα, μάς διδάξανε ποιούς τύπους πρέπει να παραδεχτούμε, ποιούς όχι, μ' ένα λόγο, πως πρέπει να γράφουμε. Κατόπι θα τρίβουνε τα μάτια τους για να τό πιστέψουνε, σάν τύχη και τό διαβάσουνε, πως μ'α φορά κ' έναν καιρό, βγήκανε άθρόποι ξένοι προς την τέχνη, ξένοι προς την ποίηση, ξένοι προς τη φαντασία, ξένοι προς καθετίς φιλολογικό, να μάς μάθουνε τί γλώσσα χρειάζεται ή φιλολογία, δηλαδή ένα πράμα που ή δι σημαίνει τίποτα ή σημαίνει τέχνη, ποίηση, φαντασία, λόγο ζωντανό. Με τί δικαίωμα, κανείς βέβαια δε θα μάς τό πη. Μπορεί να καθήθηκα πιο άπάνω πως εμ'α ποιητής. Μ'α σας παρακαλώ να τόχετε για σύγουρο πως αν εΐμουνε μόνο γλωσσολόγος, ποτέ

μου, ποτέ δε θα τολμούσα νανακατωθώ σε ζήτημα που όσο γλωσσικό κι αν είναι, είναι όμως ζήτημα φιλολογικό. Και να δΐτε πως κάθε φορά που μορφώνεται γλώσσα φιλολογική, ο ποιητής ή κι ο άπλός φιλόλογος αναγκάζεται λίγο πολύ να κάμη και τό γλωσσολόγο. Θάκούση πως μιλούνε οι συντοπίτες του, θα πάη σάν τό Malherbe στο περσινόπάζαρο ναρκάξη από του πιο πρόστυχου, από του χαμηλή τό στόμα την άληθινή, την καθαρή λαλιά,* ή σάν τον Ντάντε, θα μαζώξη λέξεις και τύπους από διαφορες ντοπιολαλίες, για να στήση γλώσσα κοινή. Στην Έλλάδα, όπου τό ζήτημα είναι πιο δυσκόλοτο, ίσως θέλει γλωσσολογία περσότερη. Όπως κι αν είναι, ο ποιητής έχει πρώτα να πη τό λόγο του κι

* «Quand on lui demandoit son avis de quelque mot françois, il renvoyoit ordinairement aux crocheurs du port au Foin, et disoit que c'étoient ses maitres pour la langage». Œuvres de Malherbe, éd. L. Lalanne, Paris, Hachette, 1862. I, p. LXXIX, Vie de Malherbe, par Racan; κοίτ. και Essais de grammaire historique, I, σ. 296, σημ. 1. Ο Malherbe άστος περ'α για πτεράς της φιλολογικής γαλλικής γλώσσας, που έχει τόση εβγένεια, κι ο Racan, που τό δηγεται, εΐταν γλυκός, χαριτωμένος ποιητής, κ' έγραφε τη γλώσσα του χαμάλν.

όχι άλλος, αφού για τα γλώσσα του ποιητή γίνεται ζήτημα.

Κανένας ώστόσο στην Έλλάδα δεν άπόρησε που ένας Κοραής ή ένας Κόντος ήρθαν να μάς φιλολογήσουνε. Κι από κει βλέπουμε που μάς κατάντησε ο διασκαλισμός. Στα κλασσικά τα χρώματα της φιλολογίας, ο κόσμος μήτε τό υποψιαζότανε πιά πως υπάρχουνε τέχνη, ποίηση, φαντασία και πως ίσια ίσια δουλειά της γλώσσας της φιλολογικής άφτά εΐτανε. Δεν τό υποψιαζότανε, αφού τη φιλολογία του την πρόσεμε από τους άφιλόλογους. Και τόσο καταβάθα του στρεβλώσανε τα μυαλά, που στην Έλλάδα, πριν από τους Κοραήδες, πριν από τους Κόντους, φανήκανε φιλόλογοι, φανήκανε τεχνίτες, φανήκανε ποιητάδες, κι ώστόσο ακολουθούσε τους άλλους ο Ρωμιός, χωρίς ούτε στιμούλα να τό στοχαστή πως άφτοι δεν εΐτανε ποιητάδες, ούτε τεχνίτες, ούτε φιλόλογοι. Άπόλαψ ή Έλλάδα ένα Σολωμό, άπόλαψ ή Έλλάδα ένα Βλακωρίτη, άπόλαψ ή Έλλάδα τα τραγούδια τα δημοτικά. Τίποτα! Γραφιοδίφηδες προσκυνούσε. Τόσο έννοιως από φιλολογία.

Και τότες είδαμε κάτι πολύ παραξένο. Τό ζήτημα τό γλωσσικό έγινε ζήτημα μόνο και μόνο της γλώσσας. Μ'α ξεχάστηκε παντάπασι πως ή γλώσσα

Δουράω=άντιχω.
Ζαλικώνω=βαζω στις πλάτες του ανθρώπου φόρτωμα (=ζαλίκα).

Καραβέλι=πουλί: το λένε και φαρώνι και μανουπολί σ' άλλους τόπους (άρχαίο ή ψάρ).

Κουρδουκιάω=κυλάω από πλευρό σε πλευρό και πύω παραπέρα: λέγεται για κείνον που κοιμάται και κυλιώντας πάει άλλου κτλ. Έπειτα για κάθε άφύσικο κάπως μετατόπισμα.

Λουμασμένη= που έχει λούνες (= λάσπη νερωπή).

Μπάρα=γούρνα με νερό

Μπουφιόδι=είδος κοχλιά: στενωμάκας. κάποτε κ' αυτά τ' άματα τ' άλενε μπουφιόδια.

Σταφύλιω=ξέθαψω (τάφος).

Παγανός=ήσυχος: στίχος δημ. τραγουδιού.

Η Θάλασσα 'ναι παγανή
κι άέρας τήν ταραζει.

Σενομάω=βγάζω άπ' τή νομή, βοσκή.

Σιούτο=δίχως ζύλα, κέρατα (τραγι-σιούτο).

Σκατιλήθρα=σπίθα.

Στουρνολίθρα=γερή πέτρα που βγάζει σπύδες σ' ά χτυπιέται μ' άλλη τσακμακόπετρα.

Στραβοκατινιάζω=στραβώνω τή μέση μου. Δίπλα (κατίνα=ή μέση του ανθρώπου).

Μείνανε και μερικά τυπογραφικά λάθια που διορθώνουμε δώ.

Φύλλο του «ΝΟΥΜΑΣ» 200, επιφυλλίδα.

- σ. 3, στήλη α'. — άντι ρογιάξεις — ρογιάξεις.
- σ. 3, στ. β'. — άντι Ραφανιότικο — Ραφιανήτικο
- σ. 5, στ. γ'. — άντι ξεκοιλούσα — ξεκοιλούσα.
- σ. 6, στ. α'. — άντι σηλιόνουνταν — σηλιόνουνταν.
- σ. 7, στ. β'. — άντι νάφουρασιεί — νάφουρασειεί.
- σ. 7, στ. γ'. — άντι άοιόμητη — άοιόμητη.
- σ. 9, στ. γ'. — άντι πεπιλιάγκοι — πιπιλιάγκοι.

V. HUGO

ΟΙ ΛΥΟ ΚΟΡΕΣ ΜΟΥ

Στό δροσρό το σύβαμπο, ή ώραία βραδιά που φέρει,
'Η μιά με κύκνον όμοια, κι ή άλλη με περιστέρι,
'Οραίες, κι οι δυο χαρούμενες, ή γλύκας τί πνοούλα!
Καίτα, ή μεγάλη άδελφή, μαζί με τή μικρούλα
Στό περιβόλι κάθονται: μπουκέτο όπό χιονίττα
Γαρούφαλλα άπό πάνω τους με τ' άκονά τάρρατα,
Σέ μιάν άδρία μερμάριση, που τό κινάν οι άνέμοι.
Γέρνει και βλέπει άσάλευτο και ζωντανό, και τρέμει
Στή σκιά, και μοιάζουν στού δοχείου τήν άκρη τ' άλουούδια
Σ' ά' έστιαση να έστάθησαν πετώντας πεταλούδια.

1906

ΛΟΕΓΓΡΙΝ

τάχει όλα μέσα της, ως και τήν τέχνη, ως και τήν ποίηση! Νομίσανε πως άλλο δε σημαίνει παρ' γραμματική. Όξω από τή γραμματική, δέν κοιτάζανε. Κ' έτσι, για να ξαναρθούμε στο ταπεινό μου τό βιβλίο, ύστερις από δέκα χρόνια, συλλογίστηκε ή φίλος μου, που διόλου δε φταίει, πως τό Ταξίδι μπορεί νάναί κ' έργο ποιητικό, ενώ αν ή δασκαλισμός, αν ή καθαρεύουσα δε μας χαλνούσανε κάθε όρθή κρήση και κάθε φιλολογικό αίστημα, έπρεπε πρώτα να προσέξη στήν ούσία, δέν τολμώ να πώ τήν άξία τή φιλολογική του βιβλίου μου, είτε για να τό παινήση είτε για να τό κατακρίνη, κ' έπειτα να στοχαστή. Να δούμε τώρα τί λέει και για τή γλώσσα.

Θά μου άποκριθήτε πως στήν Ελλάδα τόσο σπουδαίο είναι τό ζήτημα τό γλωσσικό, που μας άπορούφηξε νού και ψυχή, σε βαθμό που τάλλα πιά μήτε τά βλέπουμε. Μα και γώ τί σας λέω; Θά με πιστέψετε καμιά μέρα και θα καταλαβετε πως με τόν πόνο τής καρδιάς μου κι όχι από παραξενιά, όχι από θέληση να ψεγάδιάζω και να φωνάζω — θάτανε άλλόκοτη, θέληση, μα τό ναί! — σας τό είπα ίσως κάποτε, πως όταν κανείς βλέπει από δώ τά πράματα, πολλά στήν Ελλάδα του έρχονται σαν,

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΒΕΛΗ

Άγαπητέ μου «Νουμά»,

Όταν εδιάβασα προχτές τό γραμματάκι του άγνωστου εις έμέ Παρασκηνήτη, έθιμήθηκα τό ιστορικό ανέκδοτο του χωριάτη που έπήρισε να εξορισθή ή Άριστειδής γιατί βαρήθηκε να άκούη να τόνε λένε δίκαιο! Δέ βαζω ίσα με του χωριάτη τό στενό κεφάλι π' ή γνώση του Παρασκηνήτη-σου. Μα τό γραμμα του έμοιάζε σαν να του τό υπαγόρευε ή χωριάτης εκείνος άπου ενώ ύμολογεί ότι ή Κυβέλη είναι ή μοναδική εις τό είδος της, από τήν άλλη μεριά δέει πως δέν μπορεί να υποφέρει να τό λέμε έμεϊς που γράφουμε καθημερινός!...

Άπένου σ' αυτά, άγαπητέ μου «Νουμά», έχω να καμω μι' ά παρατήρηση. Όταν γράφεται κάτι τι κατ' ένα τέτοιον τρόπο, κρύβει μέσα στις γραμμές κάποιον πρόκληση για άπάντηση και συζήτηση. Όπως όμως προκαλεί τέτοια συζήτηση δέν έχει τό δικαίωμα να κρύβεται πίσω από ένα ψευδώνυμο άγνωστο, από τό όποιο δέν μπορεί ή άλλος να καταλάβη σε ποιόν πρέπει ν' άπαντήσει. Όχι για να βαστάξη τή δική του θέση. Μα και τή θέση του άλλου. Για να σου δώσω καλύτερα να καταλάβης ύπόθεση πως εκείνος που πρέπει να λάβη άπάντηση είναι ή Ψυχάρης, ή Πάλλης, ή Παλαμάς. Όσο και να με πειράξη ένας άπ' αυτούς, θα του άπαντήσω με όλο τό σεβασμό που όφείλεται σ' ένα δασκαλο τιμημένο. Υπόθεση έπειτα πως εκείνος που συζητάει μαζί μου είσαι σύ, ή κανένας άλλος ίσος μας. Θά του άπαντήσω με ίσότητα και ευγένεια συναδελφική. Υπόθεση τέλος πως αυτός που μιλεί προς έμένα είναι κανένας νεοσύλλεκτος τής πέννας. Θά κοιτάξω τόν τρόπο του κι αν είναι εκείνος που δείχνουν τά φιντανάκια του καντηλοφόρου όταν πρωτοβούτανε τό κοντύλι τους στήν καλαμαριά, θα του τραβήξω τά αυτιάκια να μάθη να στέκεται άπέναντί μας με τό σεβασμό, αν όχι άλλο, τής Ιεραρχίας τουλάχιστο!...

Γι' αυτό μου φαίνεται πως πρέπει έτσι να γίνεται. Γι' αυτό τό σφάλμα ρίχνω σε σένα. Σου ρίχνω τό σφάλμα. Μα και σου άπαντώ όταν ή ευθύνη πέφτει άπάνω σου.

Η πρωταγωνίστρια τής «Νέας Σκηνης» έχει μεγάλη άξία. Αυτό τό συζητήσαμε μαζί και προφο-

παιδιάτικα, παιδιάτικη και ή αντίληψη τής φιλολογίας. Άφτά συλλογιόμακ, τήν κατάστασή μας παρατηρώ τή νηπτική, μιλώντας για τά δικά μου, και μη θαρρήτε τάχα πως παραπονιόμακ για μένα. Έτυχε να γράψω κάμποσα, λοιπόν και κάμποσα νακούσω. Γι' αυτό μπορώ και κρίνω. Μήπως αρκετά δε μου βγάλανε στή μέση και για τό Ταξίδι; Δέ λέω τις βρισιές. Λέω και τά καλά τά λόγια. Κάποιος άξιαφνα, που πολύ μ' αγαπά, μου έκαμε και τήν παρατήρηση, άφου δημοσίεψα τ' «Όνειρό του Γιαννίση, πως φρόνιμα καταπισαστηκα βιβλίο μεγάλο, άλάκαιο ρομάντζο, γιατί τό Ταξίδι, όπως κι αν είναι, δέν είχε σειρά, παρ' μόνο κεφάλαια, χωριστά κάπως τό ένα από τάλλο, κ' έτσι έμοιάζε σαν κομματιασμένο.

Πού να τό βάλη ή νους μ'έν πως ένας στίχος μικρός άξίζει λιγώτερο από ένα μεγάλο; Κάποτες μάλιστα πιο δύσκολα καταφέρνεις τό μικρόνε. Ίσως κιάλας θέλει πολλή δουλειά, όπως να καταφέρης ένα σύγραμμα που να μη συνεχίζονται τά κεφάλαιά του, κι όπως άφαντο κι άσπαστό φάδι να τά συνεδέη άνάμεσά τους. Δέν πειράζει. Τό ξέρω κι άπαρηγής τί θα πουνε και γι' άλλα μου βιβλία. Τό ξέρω, δέ, λάθη δέν πώ, φταίνει ή νους μου, γιατί ένα που να

ρικώς βλέποντάς τήν στή σκηνή και συμφωνήσαμε. Άν διαφωνούμε, διαφωνούμε στο ότι δέν πρέπει να τό λέμε, να δείχνουμε ένθουσιασμό για τήν καλλιτέχνηδα, για να μη τήν καταστρέψουμε, μη τήν κάμουμε να τό πάρη άπάνου της και δέν ξέρω τί άλλο. Σ' αυτό θα σου φέρω ένα άλλο συγκριτικό παράδειγμα. Εις τήν «Άκρόπολη» έβάλαμε τήν εικόνα του Λέαντρου Παλαμά και σύ έγραψες και άρθρο με τήν ύπογραφή σου. Γιατί τόκαμες αυτό; Γιατί άλλο παρ' για να δώσης θάρρος εις τό μικρό ποιητή, για να τόν ένθουσιάζης, να του ζεστάνης τόν έρωτά του προς τήν τέχνη του, να του φουσήσης στήν ψυχή τήν ελπίδα ότι οι κόποι του, αν δέν του φέρουν καμμι' ύλική άνταμοιβή, δε θα πάνε όμως και χαμένοι, αλλά θα εκτιμηθούνε και θα ίκανοποιηθούνε ήθικώς τουλάχιστο; Και αν αυτό ήταν σωστό να γίνη για τόν ποιητάκο μας, γιατί ήταν περισσό για τήν ήθοποιό που βγαίνει στο επικίνδυνο σανίδι με τό καρδιοχτύπι και τό φόβο τής άποτυχίας, τής παραγνωρίσεως, τής άποδοκιμασίας;

Άν είναι ένας δασκαλος, γκρινιάρης, σφιχτός σε καλοπιάματα, σε ρεκλάμες, σε θόρυβο για ήθοποιούς και συγγραφέηδες — κατ' τό ρεπορτέρηδες — είμαι έγω, τό ξέρεις πολύ καλά. Μα γι' αυτό άρνω κ' ελεύθερο όλο μου τόν ένθουσιασμό για έναν άληθινό τεχνίτη, ή όποιος ξέρω ότι όσο περισσότερο ένθαρυνθή, άλλο τόσο θα φιλοτιμηθή να βγάλη άληθινούς εκείνους που τόν παρκαλουθούν εις τήν τέχνη του με άληθινό ενδιαφέρον για αύτήν τήν τέχνη.

Αυτά και μένω — άγαπητέ μου Ταγκόπουλε. Κι αν έχεις καμμι' επιφύλαξη για όλα αυτά, πές μου τήν άνοιχτά και τή συζητούμε.

Δικός σου
ΤΙΜ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

Σημ. του «Νουμά». Άδικα, θαρρούμε, θύμωσε ή φίλος Σταθόπουλος με μι' άθώα «Κοινή Γνώμη» του περασμένου φύλλου. Ό «Παρασκηνήτης» μιλώντας για τους «Κυβελοντόνους», ούτε τήν Κυβέλη θέλησε να πειράξει ούτε τό Σταθόπουλο, που τους έχτιμάει και τους δυο σύμφωνα με τήν άξία τους. Μίλησε ή συνεργάτης μας για τους ρεπορτέρηδες και μόνο αυτούς πειράξε έτσι άλαφριά και φιλικά, γιατί οι βλοφημένοι με τό λιθάνι που τής καίνε άδιάκοπα κι άνόητα, όχι μοναχά τήν καλή τεχνίτρα τής Ν. Σκηνης θα πάρουνε στο λαιμό τους μα και τή δική μας μύτη θα χαλάσουνε και δε θα μπορούμε πιά να μυρίσουμε τήν Τέχνη και να τήν άπολάψουμε.

τά μαντίψω; Κι ώστόσο γράφω και γράφω. Γράφω με άγάπη. Γράφω με χαρά. Γιατί γράφω για τήν Ίδέα.

Έδώ μιλούμε. Κουβεντιάζουμε ξέγνοιαστα, φιλικά, σας άνοίγω τήν καρδιά μου. Μα παράπονο κανένα δέν έχω. Και πως νάχω; Ύστερις από δεκαεφτά χρόνια σωστά, όταν ξανατυπώνει κανείς ένα βιβλίο που ή δράση του, άντις να λιγοστήση, θαρρώ πως ξαπλώνεται και πάει, άχαριστος θάτανε, θάτανε από μέρος του άμαρτία μεγάλη, αν καθότανε άξιαφνα στή γωνιά του να πικραίνεται, να δέρεται και να κλαίη. Έναν έναν φίλω τους παλιούς και τους καινούριους φίλους, που μ' άκολούθησανε και που συχνά μ' ώδηγήσανε στο δρόμο. Δέν είναι ή λόγος μου μοναχά για τήν κοινή μας τήν έργασία, για τό σκοπό μας τόν κοινό. Η φίλια, ή άφοσίωση κ' ή άγάπη που χάρηκα στή ζωή μου άπ' άφτούς, λίγοι μπρώ να τό πώ, τή χάρηκανε σαν και μένα. Λίγοι γνώριζανε τέτοια παρηγοριά. Τό φίλι τής ψυχής μου τους τό δίνω και δώ τους τ' άδωξά και στήν Άπολογία. Έπειτ' ήρω κ' άθωα να τους πλέξω τό στεφάνι που τό χέρι μου ίσως άξίο δέν είναι να τους

"Αδικο έχει ακόμα ο φίλος Σταθόπουλος να θυμίζει το έργο του Ταγκόπουλου στην «Ακρόπολη» για το Λέαντρο Παλαμά. Αν κάνει τον κόπο νάν το ξαναδιαβάσει, θα δει πώς ο Ταγκ. έγραψε λίγα και μαζωμένα λόγια όχι για να ρεκλαμάρει το συνεργάτη του άλλ' απλώς για νάν τον γνωρίσει στους αναγνώστες της «Ακρόπολης». Άλλο το πρώτο κ' άλλο το δεύτερο. Δέν είν' έτσι;

Πειός έχει δικιο—στό ε βλαφτεί δηλ. η όχι η ρεκλάμα, η αδιάντροπη, έννοείται, ρεκλάμα—ας κρίνουν οι αναγνώστες μας. Έμεις τούτο μόνο έχουμε να πούμε, πώς θά λέμε πάντα λεύτερα τή γνώμη μας κι ως θυμώνει καμιά φορά κι ο αγαπητός Σταθόπουλος—τόσο το καλύττερο μάλιστα να θυμώνει, αφού ο θυμός του τονε σπρώχνει να γράφει τόσο όμορφα γραμμικάκια σάν το σημερινό.

ΒΑΡΒΑΡΟΠΑΖΑΡΟ

(Στή στήλη αυτή θά κρεμάμε κάθε βδομάδα, σάν κεράλια ληστών, όλες τις άσυνησίες κι άνορθογρασίες που βρίσκονται σέ καθαρουσάνα βιβλία Συδεργάτες της στήλης αυτής θάναί δλ' οι αναγνώστες μας, άρκει μοναχά πλάι στο βαρβαρισμό του θά μάς στέλνουνε να σημειώνουνε τ'όνομα του βιβλίου και τόν αριθμό της σελίδας που βρίσκεται).

«Έάν ο άνήρ παρέλεψε να χρησιμοποιήση κατάλληλον ενκαιρίαν προς εισπραξιν προικός...—ή, έφαρμόζοντες ίσως κατένταυθα τόν άλλαχού σημειωθέντα νόμον, έν παρέλεψε να χρησιμοποιήση εις εποχήν...».

(Περὶ προικός, Κ. Πολυγένοϋς, καθηγ. του Πανεπιστημίου, Β', σ.295).

«παρалаείψα: τούτο, δέον να αιτιώνται έαυτόν».

(Αυτόθι, Β', σ.299).

«παρεμβλήθησαν»

(Αυτόθι, Β', σ. 316, σημ.).

«Δι' αυτής τὰ μὲν ἄρρενα ἐνομιμοποιούν-

πλέξη, μα που μια μέρα θά τους τὸ πλέξουνε καλύτερα τὰ παιδιά μας. Έκει χαιρετῶ και τους νέους που θά συνεχίσουνε τὸ άγιο τὸ έργο, γιατί κι από τῶρα τήν καρδιά μου γροιάζει και μου μαγέβει της νιότης τους ή μυρωδιά. Έγω βρίσκουμαι σέ κείνο τὸ σημείο της ηλικίας όπου νοιώθει κανείς τὰ γεράματα και ζυγώνουνε. Είκοσι είκοσπέντε χρόνια τὸ πολὺ πολὺ, έχω ακόμη να ενεργήσω. Τί είναι: είκοσπέντε χρόνια, τί είναι και τριάντα, για ὅσα σκέδια, για ὅσες ιδέες βάζει κανείς με τὸ νοῦ του; Μπορεί και προτού περάσουνε, ή ακατάπαρτη δουλειά να μ' άποκάμη, μπορεί και αβρόστια να με κόψη. Ένα μονάχα θέλω να πῶ στους ὄχτρούς μας, στους αντίπαλους και στους δασκάλους, πὼς άρτοι δὲ θά με κουράσουνε, και τὸυ κάκου. Να με ξέρουνε για χαλκέντερο, και να πορουνε, γιατί που να τὸ υποψιάζονται τί δύναμη μπορεί και δίνει σ' έναν ἄθρωπο μια 'Ιδέα; Νοιώθω μέσα μου ακόμη περισσότερο κουράγιο, τὸν ήλιο με ακόμη πὺς άχόρταγο πλεμόνι τονε ρουφῶ, παρὰ στὸν καιρὸ του Ταξιδιού. Και πάντα μου φαίνεται καινούριο, πάντα φρέσκο τὸ φῶς.

Η λύπη που κάποτες από τήν πέννα μου στάζει έχει άλλου τήν πηγὴ της. Ο πόλεμος δὲ μου τή φέρνει μήτε ο άγώνας, μήτε κ' ή δυσκολία της δουλειάς. Μου τή φέρνουνε ίσως τὰ χρόνια τὰ γοργά. Βιαζόμεννε να βγάλω τή δέφετη έκδοση του Ταξιδιού, για να καταπιστώ και τῆλλο τὸ ταξίδι, που λογαριάζω να τ'ονομάσω τὸ Μείγαλο. Τὸ μεγάλο για τὸν ἄθρωπο είναι κείνο που τὸ λένε και τὸ στερνό, τὸ μεγάλο για τὸ έθνος είναι της ιστορίας του τὸ ρέμα, για τὸν πλανήτη μας είναι ο δρόμος του στὸν οὐρανό. Για κείνι τέτοια σκοπεῶ να φιλοσοφῶ στα καινούρια τὸ ταξίδι, όταν τὸ κάρω. Με τέτοιους λογι-

το κατατασσόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν δημοτικῶν συμβούλων, πλείστα δσα βάρη φερόντων ἅμα δὲ και τὴν εὐδύνην τῆς καταβολῆς τῶν καθυστερουμένων φόρων, τῶν δὲ θηλέων ἐκδιδομένων εἰς γάμον μετὰ δημοτικοῦ συμβούλου.

(Άλκ. Κρασαζ, καθηγ. του Πανεπιστημίου, Οικονομ. Δ', 6.406, έκδ. γ').

«ἐπὶ ἐκκαθαρισμένης ἀπαιτήσεως...»

(Αυτόθι, 5.528).

«Άλλά καθὸ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνηλικίου τεταγμέναι αἱ διατυπώσεις τοῦ νόμου, ὀρθότερον εἶναι, διὸ ἀνήλικος μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ ἄκυρον...».

(Αυτόθι, Δ', 6.565).

«...ἂν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης παραγράφεται ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή, ἢ ἀπλῶς διὰ τῆς πενταετίας ἀπαλείφεται...».

(Αυτόθι, Δ', 6.567).

Ἄνελαβον εὐχαρίστως τὴν ἦν ἡ Ένωσις τῶν Ἑλληνίδων μοι ἀνέθηκεν εὐάρεστον ἐντολήν.

Έφημ. Κυριῶν, 7 Μάρτ, σελ. 2.

Ο ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

—Μαθαίνουμε πὼς ο ποιητής Νέης πρόκειται να περάσει στα νούμερα του Ἄρνιότη. Τονε μισοκαταφέρανε μάλιστα, λένε, να χορέψει κανένα βράδι και γυμνός αλά Ντούγκαν. Φανταστήτε τί έχει να γίνει!

—Τὸ θεατρικὸ έργοστάσιο του κ. Βώκου αρχίζει από βδομάδα τις δουλιές του. Πρώτη του δουλιὰ θάναί ή μεταβολοποίηση του θεατρικοῦ παρακατήματος για να μπορέσει έτσι να πάρει κάπια αἴθα ή φιλολογική παραγωγή του τόπου μας.

—Μια φράση που γράφεται κάθε μέρα στις έφημερί-

σμούς ταιριάζει κιόλας να προτομαζέται κανένας, ως είναι κι από νωρίς, για τήν ὠρα του μισομεῦ που γυρισμό δέν έχει. Θέλω να κατεβῶ στην Ἑλλάδα: θέλω να τή δῶ θάργισω από τὰ Ἐρφάνησα τὰ τρισάγια: έπειτα θά πάω στην Κρήτη, τήν ξαναγεννημένη: θά τραβήξω ύστερα ίσα με τήν Κύπρο, τὸ νησί της πρωτόπλαστης Ἀγάπης: και τότες θά περάσω από τήν Ἀθήνα, για να νενεβῶ στὸν Παρθενῶνα. Έναν ύμνο θέλω να ψάλω της Ἰδέας. Έναν ύμνον Τῆς χρωστώ. Τή γνώρισα ψυχὴ και σάρκα. Με τὰ μάτια μου τήν είδα και στο πρώτο μου ταξίδι. Τῆς έπρεπε κι από τὰ χίλια ὄχτακόσια ἡδόντα ὄχτω ένα προσκύνημα, δέν ἤξερα όμως ο δύστυχος και δέν τῶθαλα στο Ταξίδι μου πουθενά. Σήμερα τὸ βάζω, για να συνεδέη ὅλα μου τὰ έργα μια Ἰδέα και πάντα. «Νοιώθω μέσα μου κάτι ἄθάνατο που δέν μπορεί να μαραθῆ. Στα χέρια του Ποιητή μου τάφινω τὸ Έργο που τόσο αγαπήσαμε κ' οι δύο μας, τὸ Έργο τὸ ἱερό. Ἀκόμη και σά δὲ θά με βλέπετε κατόπι, ἐγὼ θά εἶμαι για ὄλωνῶ σας τὸν άγώνα ή βοήθεια και ή πίστη». Έτσι μου μνηούσε ή ἄδολη ψυχὴ, ή ἄθωα ή παρθένα, ή παναιώνια που είναι αγαθασύνη γεμάτη. Μὴν κλαίτε, μάτια βουρκομένα. Ὅλα του κόσμου τὰ ὠραία, ὅλα τὰ μοναδικά, έρχεται μια στιγμή που χάνονται και πάνε. Τί πειράζει και τί χάνεται και τί πάει; Ἀπό τὰ σπλάχνα ενὸς τάφου ἔξωφνα περιχίεται ὀλόγυρα ζωὴ πηλημύρα. Πόσοι ζουνε που είναι κι από τῶρα πεθαμμένοι! Μά ύστερις από τὸ θανάτο σου πᾶγτα να ενεργᾶς, πάντα να βασιλεύεις, ἀφτό θά πῆ ζωὴ. Διαβατάρικα στην κόσμο: ανάφρονε μια και σβιούνε πολλές γυναίκες, κόρες πολλές. Ἀθανασία στην Κόρη που ή Ποίηση τή συνετήρη και που, έμαθε στὸν

δες χωρίς να ξαφνίξει πὺς κανέναν: αὐ τῆδε βουλευτῆς θά φύγει από τὸ Ὑπουργεῖο διότι δέν εκτελοῦνται αἱ τῆμειώσεις του». Δηλ. γιατί δὲ γίνονται τὰ σουσέτια του. Φυσικώτατα πράματα.

—Κάποιος περνώντας προχτές τὰπομεσήμερο από τή Βουλή, τήν ὠρα που ή ζέστη είχε φτῆσει στο ἀπροχώρητο, είπε με Μαρξιστοφελικό γέλιο: «Έτσι: ντιέ! Να ζηθεῖτε, Γιούδηδες!»

—Και θάρραψε πὼς ξεδιχθῆκα μ' αυτό.

Ο ΙΔΙΟΣ

ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ

Ἄπο Πέμπτη δὲ Πέμπτη

Ὑπουργός Ἐσωτερικῶν δ Ν. Καλογερόπουλος

Σκοτωμοί. Ἐπαρχίες 10.

Λαθωμοί. Ἀθήνα 8 (ένας από κάρσ), Περαιάς 7, Ἐπαρχίες 8.

Κλεισιές. Ἀθήνα 4, Περαιάς 3, Ἐπαρχίες 2 (και οι δύο ληστείες).

Ἀπαγωγές. Ἀθήνα 1, Περαιάς 1, Ἐπαρχίες 2.

Ο ΦΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Σπ. Α. Σωστο κείνο που μάς γράφεις, πὼς δέν υπάρχει δηλ. πρᾶμα «που να πέφτει στην αντίληψη του λαοῦ και να μὴν ὀνομαζέζεται». Φτάνει μοναχά να γίνει κείνο που λες ενά ψάχνουμε κι ὅλα τὰ βρίσκουμε». Καίρως νάν τὸ συλλογιστῶνε αὐτὸ ὅσοι αγαποῦνε τήν Ἑθνική μας γλώσσα και δουλεύουνε γι' αὐτή.— κ. Ἐλ. Σπ. Ὁ «Ἀθρῶπιнос μηχανισμός της κ. Παπαμάσκου που τυπώθηκε στο «Νουμά» βγήκε και σὲ ξεχωριστό ὀμορφροτυπωμένο κι ὀμορφοδεμένο βιβλιαράκι, μα ακόμη δὲ δέθηκε στα βιβλιοπωλεία.— κ. Λυδ. Π.δ. Χίθης: Ὅλο και καρτερούμε τὰ παραγραφάκια.

Ποιητὴ νάγαπᾶ τήν Ἰδέα! Μια Ἰδέα είναι τὸ μόνο που δέν περνᾶ, τὸ μόνο που μνήσκει από μάς. Τῆλλα τίποτα δέν είναι. Φτάνει να λαμπη μέσα στην Ἰδέα ένας ἀψηλὸς λογισμός και συνάμα να γλυκοτρέμη μέσα της ένα δάκρυ. Τότες είναι ἀμάραντη, ὅπως έλεγε κ' ή Κόρη. Παντού και πάντα ή Καρδιά θά νικήση. Θά νικήση μαζί της ή Ἰδέα. Τήν Ἰδέα, όπου πᾶς κι ὅ,τ. κάμης, πλάγι σου, μέσα σου, θά τή βρῆς. Θά τήν ακούσης τῆ μουσική που τραγουδᾶ τὸ θλιβερό της τὸ τραγούδι, θάντιλαλήση στὸν πόνο που σὲ παραδέρνει, στη φαντασία που θνάοιξη σὸ νοῦ σου τὰ φτερά της. Όταν ο ήλιος βασιλεύει στη θάλασσα ή στη στεριά, ὅτα γύρης τὸ κεφαλι σου λυπημένος, να τὸν ἀποχαίρετῆσης, τήν Ἰδέα θά σου χαράξη ὡς κ' ή ἀχτίδα ή στερνή που βροδίζει. Όταν ο ήλιος ανατέλνει, πάλι στο φῶς της Ἰδέας θά λουστῆς. Η ποίηση του κόσμου είναι: ἀφτή. Με δύναμη και καλοσύνη ἀφτή θά σὲ θρέψη. Ἀφτή θά σὲ κάμη και ἄθρωπο και ἄντρα. Θά καταλάβης, ἀμα τήν καταλάβης, και τή θυσία. Θυσία γράφει, γράφει μεγαλείο κι ἀρέλεια ή καρδιά της. Μὴ λυπάσαι τὸν καημό, μὴ λυπάσαι τὰ δάκρυα που σου κόστισε ή λατρεία της Ἰδέας. Η θυσία που ή Ἀγάπη της σου έμαθε, θά σὲ σώση. Ἀγια μέσα είναι κείνη όπου σμίγει ο Ποιητής με τήν Ἰδέα. Κάτι σημαντικό, κάτι πρωτόφαντο, κάτι μεγάλο ἀκαλούθησε στὸν κόσμο. Η Ἀγάπη της Ἰδέας, της Ὀδηγήτρας σου και της Ἐμπνεύτρας, τήν ἀρχαία τήν Ἑλλάδα θά σου ἀναστήση, ἀφτή, και μόνη ἀφτή, πιστεψέ με ὅπου τὰ μάτια σου να τὸ δᾶνε, θά μάς ζωντανέψη τῶν Παρθενῶ.

Δώδεκα καὶ Ἀπρίλη, 1896—1905, μετῆμερι.

Ψ